

ROZALIA TYBULEWICZ

SKARB Z KARLINA W ŚWIELE ARCHIWALIÓW: HISTORIA ODKRYCIA I LOSY ZABYTEKÓW (PL. 50-71)

Przegląd źródeł¹

Próba szczegółowego odtworzenia historii odnalezionego na przełomie 1838 i 1839 r. skarbu z Karlina, pow. białogardzki (d. Körlin, Kr. Kolberg-Körlin), i losów tworzących go zabytków doprowadziła do odkrycia w Berlinie niepublikowanych dotychczas archiwaliów, które od przeszło 170 lat czekały na ujawnienie².

Zbiór tworzy 14 dokumentów przechowywanych w archiwum Museum für Vor- und Frühgeschichte w Berlinie. Są one nie tylko źródłem najstarszych wiadomości na temat skarbu, ale jednocześnie stanowią materiał źródłowy, dokumentujący losy głównej części znaleziska. Na zbiór składa się:

- a) dziesięć odręcznie pisanych dokumentów, sygnowanych często podpisem Leopolda von Ledebura, dyrektora *Königliche Kunstkammer* w Berlinie³;
- b) trzy spisy inwentarzowe zabytków, które w 1840 oraz 1867 r. zasilili kolekcję dawnego *Museum Vaterländischer Alterthümer* (późniejszego Museum für Vor- und Frühgeschichte) w Berlinie⁴;
- c) tzw. lista przedmiotów ewakuowanych z Muzeum – spis zabytków przechowywanych od 1931 r. w Museum für Vor- und Frühgeschichte w Berlinie, które

w 1945 r., jeszcze przed zakończeniem II wojny światowej, zostały przekazane wojskom sowieckim⁵.

Istotną kwestią jest, który z grona badaczy publikujących informacje o skarbie miał osobisty dostęp do kluczowych dokumentów z Berlina?⁶ Ustalono, że mieli go na pewno pracownicy *Museum Vaterländischer Alterthümer* w Berlinie oraz prawdopodobnie M.B. Mackeprang z Nationalmuseet w Kopenhadze. Można tak przypuszczać, ponieważ w swej pracy jako jedyny podawał on niepublikowane przez poprzedników informacje na temat losów zabytków⁷. Wiemy także, że przed wybuchem wojny lub czasie jej trwania M.B. Mackeprang otrzymał z Berlina unikatowe zdjęcia zabytków z karlińskiego depozytu: sześciu brakteatów (w tym jednego z inskrypcją runiczną) i złotego, wielobocznego pierścienia z inskrypcją runiczną⁸. Obecnie zdjęcia te, przechowywane w Nationalmuseet w Kopenhadze, są (za wyjątkiem zdjęcia berlińskiego brakteata z inskrypcją runiczną) jedynymi, jakie ocalały⁹.

Jedynie archiwalia nt. skarbu z Karlina, znajdujące się na terenie Polski, to dwie księgi inwentarzowe, przechowywane w Dziale Numizmatycznym Muzeum Narodowego w Szczecinie¹⁰. Zawierają one wpisy pomocne przy ustalaniu losów niektórych zabytków wchodzących w skład skarbu.

¹ Niniejszy artykuł powstał na podstawie pracy magisterskiej pt. *Skarb z okresu wędrówek ludów z Karlina, pow. białogardzki*, obronionej przez autorkę we wrześniu 2008 r. w Instytucie Archeologii UW.

² Chciałabym w tym miejscu podziękować wszystkim osobom, które udzieliły mi swojej pomocy w czasie realizacji moich badań. Szczególnie dziękuję: mojemu promotorowi, prof. dr. hab. Aleksandrowi Bursche z IA UW, p. Poulowi Otto Nielsenowi, przewodniczącemu Rady Fundacji im. Kazimierza Salewicza w Kopenhadze, dr. phil. Mortenowi Axboe z Nationalmuseet w Kopenhadze, dr. Heino Neumayerowi oraz dr. Horstowi Wiederowi z Staatliche Museen zu Berlin – Preußischer Kulturbesitz, Museum für Vor- und Frühgeschichte w Berlinie, mgr Genowefie Horoszko z Muzeum Narodowego w Szczecinie, dr Renacie Ciołek z Instytutu Archeologii UW, prof. Hansowi Heinrichowi z Berlina, prof. Zygmuntowi Szultka i mgr. Hubertowi Hage z Pomorskiej Akademii Pedagogicznej w Słupsku, mgr Zofii Kaczmarczyk ze Słupska oraz mgr. Martinowi Brandt Nielsenowi z Kopenhagi.

³ Patrz aneks – dokumenty nr 1-6, 12.

⁴ Patrz aneks – dokumenty nr 7 i 9-10.

⁵ Patrz aneks – dokument nr 13.

⁶ Ustalenie tej kwestii pozwoliłoby jednoznacznie stwierdzić czy informacje podawane przez kolejnych badaczy mijają się z prawdą, czy są wtórne lub wnoszą nowe informacje.

⁷ MACKEPRANG 1952.

⁸ W Archiwum Museum für Vor- und Frühgeschichte w Berlinie ocalało tylko jedno zdjęcie przedstawiające brakteat z inskrypcją runiczną. Fotografia opatrzona jest sygnaturą SMB-PK/MVF, IXb 03658.

⁹ Chciałabym bardzo serdecznie podziękować dr. phil. M. Axboe z Nationalmuseet w Kopenhadze, za udostępnienie mi archiwalnych zdjęć przedmiotów z Karlina oraz wykonanie ich komputerowych skanów, a także za możliwość wglądu w zawartość kartoteki M.B. Mackepranga.

¹⁰ Patrz aneks – dokumenty nr 8 i 11.

W aneksie zamieszczono 16 najważniejszych dokumentów¹¹ (w tym 6 spisów inwentarzowych). Część dokumentów ma dość rozbudowaną formę: oprócz głównego tekstu, na marginesach awersów lub rewersów poszczególnych stron dokumentów, licznie występują różnego rodzaju i długości dopiski. Niektóre z nich, ważne dla odtworzenia historii skarbu, zostały wydzielone, nazwane i zinventaryzowane.

Archiwalia będące podstawą niniejszego tekstu prezentowano w sposób w pełni oddający ich charakterystykę¹². Jako że większość dokumentów została napisana ręcznie, ozdobnym pismem (przede wszystkim tzw. *Kurrentschrift*), oprócz ilustracji i oryginałów w pracy zamieszczono też ich treść zapisaną zwykłą czcionką łacińską, a także tłumaczenia każdego z nich na język polski. Jednak ze względu na różny stopień czytelności tekstu kolejnych notek oraz słaby niekiedy stan zachowania dokumentów, nie zawsze możliwe było odczytanie całej ich treści.

Oprócz prezentacji przepisanych i przetłumaczonych tekstów, konieczne jest także przedstawienie merytorycznego komentarza. Krytyka źródłowa obejmuje zatem

skrótowe omówienie osób wspomnianych w tekstach i autorów poszczególnych dokumentów – postaci znaczących dla kręgów kolekcjonerskich i naukowych ówczesnego Berlina i Pomorza Zachodniego. Nie pominięto także kwestii różnych miar, wag i wartości kruszcu, z którego wykonano poszczególne przedmioty.

Analiza archiwaliów

1. Dokument Leopolda von Ledebura z 9 sierpnia 1839 r. (Fig. 6-8; aneks – dokument nr 1, strony 1-3, tekst główny)

Najwcześniejszy dokument dotyczący skarbu Karlina sporządził sam dyrektor *Königliche Kunstkammer*, L. von Ledebur, 9 sierpnia 1839 r. Dokument ten był prawdopodobnie efektem korespondencji, jaką L. von Ledebur przeprowadził ze swoim wujem – komendantem *Festung Kolberg* – *Generalmajorem* Augustem Ludwigiem von Ledeburem, niedługo po przypadkowym odkryciu skarbu.

Czytamy w nim:

Na temat bardzo interesującego znaleziska złotych starożytności i ozdobnych przedmiotów, które około pół roku temu wykopano w pobliżu Karlina na Pomorzu Zachodnim [Hinterpommern], udało mi się zebrać tyle wiadomości, że – uwzględniając znaczenie całości – jestem obecnie w stanie uprzejmie przedłożyć Wysokiej Komisji Artystycznej informację wraz ze stosownymi wnioskami o ich nabycie. Znalezisko zawierało:

- a) jeden pierścień o wadze 5 dukatów i 2 asów, 10-krotnie fasetowany: na jednej z 3-kątnych faset są 4 znaki nordyckiego alfabetu runicznego, z których można by odczytywać słowo „Alvatt”, tj. Allvater [= Wszechojciec]. Pozostałe fasety miały lekko wyryte zdobienia węzłowe i w kształcie swastyki, jakie często znaleźć można na tzw. złotych brakteatach z Północy.*
- b) jedna zwykła złota obrączka.*
- c) dwie złote monety, jedna Teodozjusza Wielkiego (379-395), druga Leona I (457-474).*
- d) jeden fragment dużej złotej bransolety, ważący 6 ¾ królewskiego talara bez 2 asów.*
- e) sześć całkowicie identycznych ozdobnych przedmiotów (ozdoby szyi), nazywanych złotymi nordyckimi brakteatami, każdy z nich ważący około ¾ dukata i 5 asów.*
- f) jeden paciorek parabolicznie ukształtowany ze złotego skręconego drutu o wadze 7/8 dukata.*

Trzy spośród brakteatów wymienionych w punkcie e), jak również najważniejsza sztuka, tj. pierścień ujęty w punkcie a), trafiły do pana B. Friedländera. Na moje zapytanie tenże niestety odpowiedział, że pierścień nie jest na sprzedaż, dodał zapewnienie, iż Królewskie Muzeum posiada wszakże prawo pierwokupu.

¹¹ Pomnięto, jako mniej ważne, m.in. odręcznie pisane dokumenty z archiwum M.B. Mackepranga w Kopenhadze (pełna bibliografia opracowywanego tematu powinna liczyć ponad 100 pozycji).

¹² Pragnę podziękować dr. Horstowi Wiederowi z Archiwum

Museum für Vor- und Frühgeschichte w Berlinie za wykonanie i przesłanie skanów analizowanej dokumentacji i za udzielenie zgody na ich publikację. Dziękuję również mgr Genowefie Horoszko z Muzeum Narodowego w Szczecinie za wykonanie i udostępnienie skanów wyciągów z obu ksiąg inwentarzowych.

Czwarty brakteat, wymieniony w punkcie d), fragment dużej bransolety oraz pierścień wspomniany w punkcie b), trafiły do tutejszego handlarza Brandesa z rogu ulic Königstraße i Poststraße; Tenże wspomniany pierścień przetopił. Za brakteat domagał się początkowo 15 M [talarów], obniżył swoje żądanie do 10 M i zażądał za fragment wymieniony w punkcie d), aby za każdego dukata wagi płacono 5 M.

Dwa ostatnie brakteaty, obydwie monety wymienione w punkcie c) oraz paciorek wyszczególniony w punkcie f), zakupił po niskiej cenie mój wuj, komendant Kołobrzegu, pan generał-major von Ledebur. Uczynił to na propozycję z mej strony, za moje pieniądze.

Ponieważ Królewski Gabinet Monet posiada obecnie już obydwie monety o niemałym znaczeniu dla datowania pozostałych przedmiotów, proponuję, aby dla Muzeum Ojczyźnianych Starożytności zakupić co najmniej niżej wyszczególnione pozycje:

- 1) jeden ze złotych brakteatów.
- 2) złoty paciorek. Obydwie sztuki, po ich zakupieniu na mój rachunek, mogą odstąpić za kwotę 6 M.
- 3) fragment bransolety, którą wspomniany Brandes pragnie odstąpić za 33 M.

Tym, co nadaje temu znalezisku szczególnie ważne znaczenie, stanowi okoliczność, że jest to pierwszy znany przypadek znalezienia w Niemczech złotych brakteatów, jak również pierścienia z nordyckimi runami. Dla porównania załączam rysunek przedstawiający złote klejnoty znalezione w podobnych okolicznościach w roku 1833 na Fionii, który to skarb trafił do Królewskiego Muzeum Nordyckich Starożytności w Kopenhadze.

Berlin, 9 sierpnia 1839 r.

(-) von Ledebur

Kapitan w stanie spoczynku i Dyrektor
Muzeum Ojczyźnianych Starożytności

Autorem powyższego dokumentu był kapitan Leopold K.W.A.F. von Ledebur (1799-1877), uznany historyk, heraldyk i archeolog¹³. Od 1828 r. zajmował w Berlinie stanowisko naczelnika *Museum Vaterländischer Alterthümer*, a od 1832 r. – dyrektora *Königliche Kunstkammer*.

Z analizowanego tekstu wynika, że *Generalmajor* August Ludwig von Ledebur w roku, w którym natrafiono na skarb z Karlina, był komendantem w pobliskiej twierdzy w Kołobrzegu (niem. *Festung Kolberg*). Tuż po odkryciu poinformował on pisemnie o tym zdarzeniu swojego bratanka w Berlinie. Następnie, na jego prośbę i za pieniądze dyrektora L. von Ledebura, dokonał zakupu pięciu przedmiotów z depozytu: dwóch złotych brakteatów (Fig. 1:1,2), złotego paciorka (Fig. 3) i dwóch solidów (Teodozjusz II i Leon I).

Berliński antykwariusz Benoni Friedländer był jednym z trzech pierwszych nabywców zabytków z Karlina. W jego ręce trafiły najcenniejsze znaleziska: złoty, wieloboczny pierścień z inskrypcją runiczną (Fig. 2), trzy złote (Fig. 1:3-5), prawie identyczne brakteaty oraz czwarty (Fig. 1:7), odmienny, z inskrypcją runiczną (świadczy o tym dodatkowo przedstawiony poniżej dokument nr 9, z dnia 20 marca 1867, autorstwa Ignaza von Olfersa)¹⁴. Benoni Friedländer zainspirował swą pasją syna, Juliusa Friedländera (1813-1884), który został słynnym numizma-

tykiem, a od 1854 r. pełnił funkcję dyrektora *Königliches Münzkabinett* w Berlinie.

Brak jest szczegółowych informacji na temat berlińskiego handlarza – Brandesa. Z nielicznych danych wynika tylko, że Brandes miał swój kantor wymiany walut na rogu Königstraße i Poststraße. W jego ręce trafił jeden złoty brakteat z serii sześciu identycznych (Fig. 1:6) oraz fragment bransolety z masywnego drutu. Kupiec uczestniczył w późniejszych transakcjach związanych ze skarbem.

W dokumencie L. von Ledebura region, w którym dokonano odkrycia, określony został jako *Hinterpommern*, co oznacza dosłownie „Pomorze Tylne”. W 1648 r., po zawarciu pokoju westfalskiego, Księstwo Pomorskie zostało podzielone na Zachodnie – przynależne Szwecji, oraz Wschodnie – należące do Brandenburgii. Nazwy Pomorze Tylne zaczęto używać w opozycji do szwedzkiego Pomorza Przedniego (niem. *Vorpommern*), do którego należał Szczecin wraz z wąskim pasem ziemi po wschodniej stronie Odry. Przed 1945 r. Pomorze Tylne stanowiło wschodnią część niemieckiego Pomorza, określanego wtedy również jako Pomorze Dalsze (w przeciwieństwie do Pomorza Bliższego – patrząc od strony Berlina). Po 1945 r. teren ten został przyłączony do Polski i obecnie stanowi część Pomorza Zachodniego i Środkowego.

¹³ DBE 1998: vol. 6, 284.

¹⁴ Patrz aneks – dokument nr 9.

Tabela 1. Przeliczniki wagowe jednostek płatniczych

1 as		= 52,8 mg	= 0,053 g	
1 talar królewski	= 24 asy	= 1267,2 mg	= 1,267 g	= 0,3636 dukata
1 dukat	= 66 asów	= 3484,8 mg	= 3,485 g	= 2,75 talara

W dokumencie sporządzonym przez L. von Ledebura, ciężar zabytków został podany przy użyciu miar i wag, stosowanych wówczas zarówno w Berlinie, jak i na obszarze Pomorza Zachodniego. Były to: dukat, talar królewski i as. W latach odkrycia karlińskiego skarbu 1 as odpowiadał 52,8 mg; na 1 dukat składało się 66 asów, a na 1 talar królewski – 24 asy (Tabela 1)¹⁵.

2. Dokument dr. H. Finka z 9 sierpnia 1839 r. (Fig. 9; aneks – dokument nr 2, awers, nota główna)

Dyrektor berlińskiej *Königliche Kunstkammer* Leopold von Ledebur rozpoczął dyskusję na temat nabycia przez muzeum poszczególnych elementów skarbu.

Przekonany, że ich pozyskanie jest sprawą konieczną, dołączył do przedstawionego wyżej dokumentu zabytki, o zakup których wnioskował. Można przypuszczać, że był to jeden z brakteatów i złoty paciorek (zakupione za pieniądze wnioskodawcy) oraz fragment bransolety, który wypożyczył od Brandesa.

Przedstawiony niżej dokument jest pierwszą opinią na temat zakupu, powstałą zapewne w czasie zebrania członków Komisji Artystycznej (*Artistische Kommission*) w Berlinie – tego samego dnia, kiedy von Ledebur sporządził swój raport. Autorem notki jest dr H. Fink (być może przewodniczący *Artistische Kommission*). Czytamy w niej:

Łącznie z pudełkiem, w którym znajdują się 3 sztuki złotych ozdób.

Nota ad [?] Nr. 104[...?]

Należy żałować, że nie można zaraz otrzymać przedmiotu wymienionego na wstępie pod pozycją „a”.

Według mnie nie ma przeszkód, co do nabycia brakteatów oraz tzw. paciorka. Należy żałować, że fragment bransolety nie jest większy. Obecnie zawiera on tylko niewielki fragment zdobień.

Pozostawiłem do decyzji [członków Komisji, dop. R.T.], czy jest on warty

nabycia. Ma kosztować 33 talary.

Dnia 9 sierpnia 39. r.

(–) H. Fink

Z tekstu tej opinii wynika, że dr H. Fink był pozytywnie nastawiony do propozycji dyrektora L. von Ledebura. Akceptacja zakupu brakteatu i paciorka była bezwarunkowa, bo te przedmioty nie były drogie, a L. von Ledebur zażądał za nie 2 dukaty i 1 talara, czyli około 7,603 g złota.

Dość szczegółowy opis fragmentu bransolety świadczyć może, że autor widział go bezpośrednio (prawdopodobnie był on, wraz z paciorkiem i brakteatem, we wspomnianym na początku tekstu pudełku). Jednak od wyrażenia opinii dr H. Fink się uchylił, na co z pewnością mogła mieć wpływ wysoka cena odpowiadająca 4 dukatom, 1 talarowi i 3 asom. Wycena przedstawiona przez L. von Ledebura świadczy, że zachowany fragment ozdoby mógł ważyć około 8,5 g.

Z notki wynika także, że dr Fink doskonale zdawał sobie sprawę, że jakkolwiek najcenniejszy z naukowego

punktu widzenia element skarbu był już poza zasięgiem muzeum, to wiedział także, że jego pozyskanie będzie jedynie kwestią czasu. Możliwe zatem, że Benoni Friedländer już wówczas złożył dyrektorowi *Königliche Kunstkammer* obietnicę przyszłej darowizny.

3. Uzupełnienie pisma dr. H. Finka z zebrania *Artistische Kommission* w Berlinie z 13 sierpnia 1839 r.

(Fig. 9,10: aneks – dokument nr 2, notki 1-4)

Swoje zdanie na temat propozycji nabycia zabytków z karlińskiego skarbu wyrazili także, po zapoznaniu się z zabytkami i treścią sprawozdania L. von Ledebura, pozostali członkowie Komisji. Na jednym arkuszu znajdują się notatki czterech osób, przy czym ostatni podpisujący się datował swój wpis i ta data przytoczona jest w nagłówku. Można zatem przyjąć, że ta podstawowa dyskusja trwała cztery dni.

¹⁵ ALBERTI 1957: 382; KAHNT, KNORR 1986: 77, 308-309.

[Notka 1:]

Również zgadzam się na zakupienie obu wymienionych na początku przedmiotów. Co do fragmentu bransolety, podzielam pogląd pana dr. Finka.

(–) Schlesenger

[Notka 2:]

Głosuję za nabyciem wszystkich przedmiotów, a także fragmentu bransolety, skoro jednak, zgodnie z tym co podał pan von Ledebur, obecny posiadacz tej sztuki, pan Brandes, przetopił pierścień należący do tego samego znaleziska, jego obecne żądanie 5 talarów za ciężar wagi dukata wydaje mi się zwykłą fanaberią. Prawdopodobnie uda się nakłonić tego pana do ustalenia stosownej ceny; w tym przypadku również ja proponuję, aby kupić złote brakteaty będące w jego posiadaniu.

(–) E.H. Tonken

[Notka 3:]

Z ostatnim głosem zgadzam się.

(–) Rauch

[Notka 4:]

Również

(–) Wach

Dn. 13 sierpnia 1839 r.

Podobnie jak dr H. Fink, Jacob Schlesinger uchylił się od udzielenia odpowiedzi na temat zasadności kupna fragmentu bransolety, a poparł jedynie wniosek o zakupienie brakteata i paciorka. E.H. Tonken, zmartwiony tym, że Brandes przetopił już jeden pierścień ze skarbu, optował za zakupem wszystkich pozostałych przedmiotów, bo był świadom, że wkrótce mogą one podzielić jego los. *Żądanie 5 talarów za ciężar wagi dukata*, czyli 15,36 g złota za coś, co warte było 8,448 g tego kruszcu, a więc 1,8 razy więcej nazwał wprawdzie „fanaberią”, ale liczył też, że uda się nakłonić Brandesa do obniżenia tej ceny. Dwaj ostatni decydenci: Adolf von Rauch i nieznany z imienia p. Wach, poparli stanowisko E.H. Tonkena. Te opinie zobligowały dyrektora muzeum do prowadzenia dalszych negocjacji cenowych z Brandesem.

Wszystkie osoby, których podpisy figurują w powyższym dokumencie, były członkami *Artistische Kommission* w Berlinie, jednak tylko w przypadku A. von Raucha możliwa jest bliższa identyfikacja osoby¹⁶.

4. Dokument L. von Ledebura z 11 września 1839 r. (Fig. 6; aneks – dokument nr 1, 1 strona, długa notka na lewym marginesie)

Dnia 11 września 1839 r., na marginesie dokumentu, sporządzonego własnoręcznie przed dwoma dniami (tj. 9 sierpnia 1839 r.), L. von Ledebur zanotował wyniki swoich pertraktacji z Brandesem na temat obniżenia ceny za fragment bransolety (kupiec obniżył ją o 3 talary), a jednocześnie stwierdził, że *Museum Vaterländischer Alterthümer* nie kupi od niego nawet brakteatu. Być może miał to być element nacisku na handlarza lub też sam L. von Ledebur doszedł do wniosku, że korzystniejsze (zarówno dla niego, jak i dla muzeum) będzie sprzedanie obu brakteatów zakupionych uprzednio do swojej prywatnej kolekcji. Wcześniej proponował, że sprzeda tylko jeden swój brakteat i wnioskował, by drugi kupić od Brandesa. Treść notki została zaadresowana do członków berlińskiej *Artistische Kommission*, która na tej podstawie miała podjąć ostateczną decyzję w sprawie zakupu.

¹⁶ Adolf von Rauch był słynnym berlińskim kolekcjonerem, który w XIX w. swoje prywatne zbiory przekazał do *Königliches*

Münzkabinett w Berlinie.

Brandes, po ostatniej przeprowadzonej z nim rozmowie, żąda za fragment bransolety kwoty 30 M [talarów], której bardziej obniżyć nie może, tym bardziej że – jak mu oznajmiłem – złoty brakteat, który miał nadzieję sprzedać za 10 M, nie będzie przeze mnie kupiony. Obydwa będące w moim posiadaniu brakteaty oraz spiralny paciorek mogą przekazać za 10 M. Całkowita kwota zakupu wyniosłaby więc 40M i tym samym tylko nieznacznie przekraczałoby łączną wartość złota.

Dn. 11 września 39 r.

(–) v. Ledebur

Cena dziesięciu talarów za dwa brakteaty i paciorek, w zestawieniu z uprzednim żądaniem sześciu talarów za jeden brakteat i paciorek, wskazuje na to, że L. von Ledebur wyceniał brakteat na cztery, a paciorek na dwa talary. Wynika z tego, że cena, której za brakteat żądał Brandes, była ponad dwukrotnie wyższa. Zapewne więc ta różnica w cenie doprowadziła do odmowy zakupu brakteata od handlarza.

Można także dostrzec, że dyrektor, dążąc do nabycia na potrzeby kolekcji muzealnej fragmentu bransolety, zdecydował się na sprzedaż drugiego brakteata po cenie na tyle niskiej, aby kwota całej transakcji mogła się zawrzeć

w sumie czterdziestu talarów, co *tylko nieznacznie przekraczałoby łączną wartość złota* zawartego w tych ozdobach.

5. Dokument z 16 września 1839 r.

(Fig. 11; aneks – dokument nr 3)

Z pisma z 16 września 1839 r., skierowanego do L. von Ledebura, wynika, że nadal trwały rozmowy dotyczące zakupu fragmentu bransolety od Brandesa. Niemniej berlińskie *Museum Vaterländischer Alterthümer* dokonało już zakupu od L. von Ledebura – dyrektor został poinformowany, iż zostanie mu wypłacona ustalona wcześniej suma. Autor dokumentu nie jest znany.

No. 104.

Do Dyrektora

*Królewskiego Gabinetu Sztuki, Kapitana v. Ledebura
w miejscu*

Wasza Dostojność, nawiązując do łaskawej uwagi na marginesie z 11 bm. oraz do Pańskiego sprawozdania z 9 ub. m. uprzejmie informuję, że żądanie kupca Brandesa, obniżone do 30 talarów za fragment będący w jego posiadaniu, ciągle jeszcze wydaje mi się za wysokie, by można było dokonać tego zakupu.

Natomiast sekretarz generalny Dielitz został zobowiązany zwrócić za pokwitowaniem koszty poniesione przez Pana przy zakupie obu złotych brakteatów oraz spiralnego paciorka w kwocie dziesięciu talarów.

Berlin, dnia 16.9.39 r.

Treść i ton listu wskazują, że autorem pisma mógł być przełożony L. von Ledebura, *General-Director der Königlichen Museen* – Ignaz von Olfers. Przypuszczenie to potwierdzać może szybka realizacja wydanych zaleceń, którą uwiarygodnia następny dokument.

6. Dokument L. von Ledebura z 19 września 1839 r. (Fig. 12; aneks – dokument nr 4, górna część strony)

Dokument z 19 września 1839 r. jest pokwitowaniem L. von Ledebura za kwotę otrzymaną w zamian za trzy odsprzedane muzeum przedmioty (2 brakteaty i złoty paciorek ze spiralnie skręconego drutu). Można go traktować jako dowód realizacji wytycznych zawartych w poprzednim dokumencie.

Kopia:

Za dwa brakteaty znalezione w pobliżu Karlina oraz jeden należący do tego samego znaleziska złoty spiralny paciorek zapłacono mi gotówką – zgodnie z umową – dziesięć talarów.

Berlin, dnia 19 września 1839 r.

(–) v. Ledebur.

*Kapitan w stanie spoczynku i Dyrektor
Królewskiego Gabinetu Sztuki*

7. Dokument z 17 grudnia 1839 r.**(Fig 13, 14; aneks – dokument nr 5, awers i rewers strony)**

Dokument ten wydaje się być notatką skierowaną do *General-Director der Königlichen Museen* – Ignaza von Olfersa, na podstawie której sporządzono wcześniejsze zaprezentowane pismo (dokument nr 3). Potwierdza to notka umieszczona w nagłówku, będąca streszczeniem treści pisma

i wskazująca, że zapis powstał jeszcze we wrześniu 1839 r. Jednak przeczy temu data umieszczona na początku notatki. Mogła ona zostać dopisana w grudniu (np. podczas porządkowania dokumentów), albo dokument jest notatką jakiegoś pracownika do nieznanej nam osoby decyzyjnej, powstałą pod koniec roku, gdy stwierdzono, że nie wszystkie wewnętrzne procedury związane z nabyciem nowych eksponatów zostały jeszcze wykonane.

Nr 260 A. L.Berlin, dn. 17.12. 39 r.

Dyrektor Generalny Królewskich Muzeów v. Olfers wnosi o wypłacenie ceny zakupu za 1 złoty paciorek i 2 złote brakteaty. Na podstawie uchwały Komisji Artystycznej dla Królewskich Muzeów, jedną ozdobę ze złotego drutu w kształcie paciorka oraz tzw. nordyckie złote brakteaty, które wraz z kilkoma podobnymi przedmiotami znaleziono w okolicy Karlina na Pomorzu Tylnym, zostały zakupione dla Królewskiego Gabinetu Ojczyźnianych Starożytności.

Dlatego też proszę Waszą Ekselencję, załączając – zaopatrzone w wymagane zaświadczenia – pokwitowanie dyrektora von Ledebura, który przejął wymienione 3 przedmioty, aby W.E. łaskawie zechciał polecić Kasie Muzeów Królewskich, by zwróciła Sekretarzowi Generalnemu Dielitzowi wydaną przez niego kwotę na zakup tych przedmiotów, [w wysokości] 10 talarów.

[...]

[...]

za pozwoleniem

[...]

Inf. Nr 104. A. L.

Treści dokumentu i podpisu pod nim nie udało się w pełni odczytać. Oznacza to, że interpretacja tego tekstu jest niepewna i pozostaje kwestią otwartą.

8. Dokument L. von Ledebura z 17 grudnia 1839 r. (Fig. 15; awers – dokument nr 6)

Dokument z 17 grudnia 1839 r. jest potwierdzeniem zakupu trzech przedmiotów przez *Museum Vaterländischer Alterthümer*. Zabytkom nadano nowe numery inwentarzowe: II. 2506-2507 (dwa brakteaty) i II. 2508 (złoty paciorek).

Pochodzące z karlińskiego znaleziska, zakupione za kwotę 10 talarów dwa złote brakteaty oraz jeden paciorek ze złotego drutu, zostały wpisane do oddzielnego inwentarza Muzeum Ojczyźnianych Starożytności pod pozycje inwentarzowe II. 2506-2508.

*Berlin, dnia 17 grudnia 39 r.**v. Ledebur*

*Kapitan w stanie spoczynku i Dyrektor
Muzeum Ojczyźnianych Starożytności*

9. Dokument I. von Olfersa z 17 grudnia 1839 r. (Fig 12; aneks – dokument nr 4, dolna część strony)

W piśmie z 19 września 1839 r. (powyżej, nr 6), L. von Ledebur potwierdzał odbiór pieniędzy za 2 brakteaty i złoty paciorek, a w kolejnym piśmie – z 17 grudnia 1839 r. (powyżej, nr 8) – poinformowano, że zabytki te

wciągnięto do ksiąg inwentarzowych. Do zamknięcia formalności wymagana była jeszcze akceptacja przez dyrektora *Museum Vaterländischer Alterthümer* poniesionych wydatków. Jest nią właśnie poniższy tekst. Dodać należy, że dotyczy on pokwitowania wystawionego przez L. von Ledebura (powyżej, nr 6) i został napisany bezpośrednio pod nim, na tej samej karcie.

Prawdziwość powyższego pokwitowania niniejszym potwierdza się z adnotacją, że wyszczególnione:

*dwa złote brakteaty,
jeden złoty spiralny paciorek*

zostały wpisane do inwentarza Muzeum Ojczyźnianych Starożytności pod poz. II Nr 2506-2508.

Berlin, dnia 17.12.39 r.

Gen. Dyrektor Muzeów Państwowych.

(-) v. Olfers

10. Drugi spis inwentarzowy z 1840 r.

z Berlina (Fig. 16; aneks – dokument nr 7)

Informacje o kupionych w 1839 r. przez berlińskie
Museum Vaterländischer Alterthümer zabytkach z Karlina

zostały umieszczone w drugim spisie inwentarzowym za 1840 r. W inwentarzu brak jest informacji na temat wielkości lub wagi zabytków.

II. 2506-2508 – Dwa złote brakteaty i jeden paciorek z drutu, miejsce znalezienia Cörlin.

11. Inventarium z 1852 r. ze Szczecina

(Fig. 17, 18; aneks – dokument nr 8)

Spis inwentarzowy dawnego *Antiquarisches Mu-*

seum w Szczecinie z 1852 r. zawiera informacje o dwóch karlińskich solidach: Teodozjusza II (408-450) i Leona I (457-474).

Teodozjusz II.

408-450 po Chr.

Solid:

Av: D N THEODOSIVS P F AVG Popiersie w hełmie, przedstawienie cesarza z przodu z włócznią i tarczą.

Rv: VOT XXX MVLT XXXX Siedząca kobieta w hełmie, trzymająca jabłko cesarskie i włócznię. Oparta o nią tarcza.

W odcinku: CONOB.

Po prawej stronie spisu znajduje się informacja na temat kruszcu monety. W rubryce *Citate* dodano też, że muzeum już ją do swych zbiorów kupiło a także, że infor-

macja o niej zawarta jest w 15. numerze „Jahresbericht der Gesellschaft für Pommersche Geschichte und Alterthumskunde” z 1840 roku.

Leon I.

457-474 po Chr.

Solid.

Av: D N LEO PERPET AVG Popiersie w hełmie z włócznią i tarczą. Widok z przodu.

Rv: VICTORIA AVGGG H Stojąca Victoria z długim krzyżem.

W odcinku: CONOB.

Po prawej stronie spisu umieszczono identyczne, jak w przypadku solidu Teodozjusza, informacje.

12. Dokument z 20 marca 1867 r.

(Fig. 19; aneks – dokument nr 9)

Dokument z 20 marca 1867 jest spisem przedmiotów przekazanych, jako darowizna do *Museum Vaterländi-*

sch *Alterthümer* przez wykonawców testamentu Benoni Friedländera. Pod numerami B.1, B.2-4, B.5. znajdowały się zabytki z karlińskiego skarbu: złoty pierścień runiczny, trzy (prawie identyczne) złote brakteaty i złoty brakteat z inskrypcją runiczną. W muzeum nadano im nowe numery, odpowiednio: II. 5864, II. 5865-5867 i II. 5868.

1. B.1. *Złoty fasetowany pierścień z wyłobionymi zdobieniami oraz runami./ II 5864.*
2. B.2-4. *Trzy złote brakteaty./ II. 5865-5867.*
3. B.5. *Większy złoty brakteat z runami./ II. 5868.*

13. Drugi protokół inwentarzowy z 1867 r. z *Museum Vaterländischer Alterthümer* w Berlinie (Fig. 20; aneks – dokument nr 10)
W spisie inwentarzowym z 1867 r., pod numerami

II. 5864, II. 5865-5867 i II. 5868, umieszczono pięć przedmiotów z Karlina. Zasiliły one zbiory *Museum Vaterländischer Alterthümer* w marcu tego samego roku, jako pośmiertna darowizna po Benonim Friedländerze. Były to:

5864 *Złoty pierścioneł z wyłobionymi zdobieniami lub runami. Miejsce znalezienia: nieznane. Miejsce znalezienia przypuszczalnie Karlino na Pomorzu [...]. E. 417/34. [Późniejsza adnotacja z 1934 r.; dop. R.T.]*
5865-5867 *Trzy złote brakteaty./ Miejsce znalezienia: 5865, jak wyżej.*
5868 *Większy złoty brakteat z runami./ Miejsce znalezienia: jak wyżej, jak wyżej.*
Spuszczina Friedländera [Całość strony spięta klamrą z tym podpisem; dop. R.T.]

W 1934 r. do pozycji nr II. 5864 (oznaczającej złoty pierścień runiczny) została dopisana adnotacja dr. Jenny, pracownika *Museum für Vor- und Frühgeschichte*, dotycząca ustalenia proveniencji zabytku.

Interesujące jest, dlaczego dr. Jenny nie zmienił przy okazji zapisów dotyczących miejsca znalezienia brakteatów. O tym, że pochodziły one z Karlina, wiadomo z pierwszego dokumentu L. von Ledebura z 9 sierpnia 1839 r., a dodatkowo informacja ta pojawiała się wielokrotnie w literaturze. W ten sposób powstała sytuacja niezrozumiała:

lokalizacja tylko jednego z zabytków z darowizny B. Friedländera została prawidłowo wskazana.

14. Księga inwentarzowa *Rom und Griechenland* z końca XIX w. ze Szczecina (Fig. 21; aneks – dokument nr 11)

W księdze inwentarzowej *Rom und Griechenland* z końca XIX w. zawarte są skrócone dane dotyczące solidów Teodozjusza II i Leona I, przechowywanych w tym czasie w zbiorach *Antiquarisches Museum* w Szczecinie.

Karlino.
Teodozjusz II 408-450
Solid Th. 40.
Złoto: I [egz; dop. R.T.]
Leon I 457-474
Solid Th. 47.
Złoto: I [egz.; dop. R.T.]

Obydwie monety zostały zaklasyfikowane według katalogu Thomsena z XIX w. jako pozycje nr 40 i 47.

15. Dokument F. Müllera z marca 1934 r. (Fig. 22, 23; aneks – dokument nr 12, awers i rewers strony)

Notka z marca 1934 r. sporządzona przez F. Müllera, identyfikuje zabytek znajdujący się w inwentarzu *Museum für Vor- und Frühgeschichte* pod numerem II. 5864 jako pierścień runiczny znaleziony koło Karlina w 1839 r.

E-417/34.

W książce Duńczyka Ludw. Wimmera „Die Runenschrift” podany jest, jako zabytek runiczny, „Pierścień Karliński”. Wyobrażone na nim runy są zilustrowane, a kształt pierścienia jest dokładnie opisany. Zaznaczono również, że na jednej fasce jest przedstawiona swastyka. Pierścień, znaleziony w 1839 r. w pobliżu Karlina na Pomorzu, trafił do Muzeum w Berlinie. Dzisiaj ustaliłem, że bez wątpienia ten właśnie pierścień zinwentaryzowano pod nr. 5864.

F. Müller

*Berlin-Schmargendorf
Berkaerstr. 40.*

Cytowana notatka ujawnia zaskakującą sytuację. Jak to było możliwe, aby w 1934 r. pracownicy muzeum nie wiedzieli, że zabytek, który posiadali w swoich zbiorach

od ponad siedemdziesięciu lat, jest tym samym, który był opisywany we wszystkich ważniejszych opracowaniach poświęconych zabytkom runicznym?

Biuro E z prośbą o dołączenie dokumentacji

[...] 19./3. 34.

[sygnatura nieczytelna; dop. R.T.]

Pan Prof. [?] Unverzagt

Numeru 4015/67, podanego przez pannę Eppendorf, nie ma w aktach. Bez numeru nadanego przez biuro E. nie jest możliwe odnalezienie dokumentacji Reg. E. 20/3 34

[Rewers:]

1.) Do Pana doktora von Jenny z prośbą o adnotacje w Katalogu.

2.) Do Akt.

[...] 3./4. 34

[sygnatura nieczytelna; dop. R.T.]

1) Właściwie określone miejsce znalezienia.

2) Biuro E. w celu nadania numeru tych Akt do mnie.

podp. Jenny, 6.4.34.

Odnosnie 2) Numer Akt to E. 417/34.

Reg. E 6/4.

Kg.

Z upoważnienia podp. Jenny

Powyższe rozporządzenia stanowiły administracyjną procedurę dokonania wpisu o pochodzeniu zabytku w dokumentacji muzealnej. Na tej podstawie dr Jenny uzupełnił informacje w spisie inwentarzowym z 1867 r.

16. Lista przedmiotów ewakuowanych z Museum für Vor- und Frühgeschichte w Berlinie z 1941 r. (Fig. 24-26; aneks – dokument nr 12, awers i rewers strony)

W 1939 r. najcenniejsze zabytki Museum für Vor und Frühgeschichte zostały spakowane do czterech skrzyń wg tzw. *Packlisten von 1939*¹⁷. Poświadczają to zapisy z wykonanych w 1941 r. kopii kart dotyczących skrzyń nr 1 i 2.

¹⁷ MENGHIN 1996: 110.

Nr 1, Zu Vg 23/41, Skrzynia 1.Karta 5[numer katalogowy] II 5864, [miejsce znalezienia] *Körlin*, [przedmiot] *złoty pierścień runiczny*Karta 7II 5868, , *złote brakteaty*II 2508, , *złota spirala*Nr 2, Zu Vg 23/41, Skrzynia 2.Karta 1II 5867, , *złote brakteaty*II 5865, , *złote brakteaty*II 2507, *Cörlin*, *złote brakteaty*II 5866, " , *złote brakteaty*II 2506, " , *złote brakteaty*

Niestety, w ostatnim okresie II wojny (prawdopodobnie w lutym 1945 r.) powyższe skrzynie zostały przechwycone przez wojska sowieckie i jako łup wojenny zostały wywiezione do Muzeum Sztuk Pięknych im. Puszkina w Moskwie (Музей изобразительных искусств им. А.С. Пушкина). Cytowane wyżej zapisy są ostatnim śladem po zabytkach z Karlina, które znajdowały się w Museum für Vor- und Frühgeschichte w Berlinie.

Rekonstrukcja zdarzeń

Ustalenie historii i miejsca odkrycia oraz losów poszczególnych zabytków ze skarbu z Karlina przysparza wiele trudności. Zasadniczą przyczyną jest brak szczegółowych informacji na temat miejsca znalezienia poszczególnych przedmiotów, zawartości skarbu (Tabela 2) oraz kolejnych właścicieli poszczególnych artefaktów. Istniejące dane pozwalają jednak na przedstawienie próby rekonstrukcji historii zdarzeń.

Odkrycia dokonał nieznany z imienia i nazwiska rolnik na przełomie 1838/1839 r., w nieokreślonym miejscu, na torfowych polach pomiędzy miejscowościami Karlin (niem. *Cörlin*) i Lubiechow (niem. *Lübchow*), w pobliżu rzeki Parsęty (niem. *Persante*)¹⁸.

Odkrycie skarbu miało miejsce przypuszczalnie podczas próby usunięcia czy też rozsądzenia dużego kamienia. Można przyjąć, że zabytki znaleziono pod nim lub w jego sąsiedztwie, na głębokości jednej stopy, czyli ok. 30 cm pod powierzchnią ziemi¹⁹.

Zabytki odkupiono od znalazcy w czasie nie dłuższym niż sześć miesięcy od momentu odkrycia (Tabela 3). Leopold von Ledebur nie wspomina, w jaki sposób trafiły one do nowych właścicieli²⁰. Za dobrą pomoc służą tu dwie wzmianki E. Heringa z 1840 i 1841 roku²¹. Według Heringa znalazca przekazał znalezisko w ręce handlarza z Kołobrzegu, niejakiego Hackbartha, który następnie odsprzedał je z zyskiem nowym nabywcom²².

¹⁸ Wymienione w starszej literaturze nazwy *Cörlin* i *Körlin* są niemieckimi nazwami miasta Karlino. W literaturze przedmiotu bardzo często można natrafić na błędną nazwę *Cöslin* bądź *Köslin*, oznaczającą miasto Koszalin, oddalone 28 km od właściwego miejsca znalezienia – Karlina w powiecie białogardzkim. Znane są także informacje na temat skarbu, łączące go z nazwą dwóch różnych miejscowości: Malechowo (niem. *Malchow*) i Lubiechowo (niem. *Lübchow*). Ostatniej nazwy nie należy łączyć z miejscem odkrycia zabytków określanych jako prawdopodobnie przynależne karlińskiemu depozytowi. Należy ją wiązać z miejscem ich późniejszego przechowywania. Była nim prywatna kolekcja, prawdopodobnie w pałacu w Lubiechowie. Około 1910 r. kupił go Clara von Schuman z domu Hindenburg. Była ona właścicielką tej posiadłości aż do wybuchu II wojny światowej. Wtedy to Clara von Schuman wyjechała wraz z rodziną do Szwajcarii.

¹⁹ W literaturze znajdują się sprzeczne informacje na ten temat. Mowa jest o 1 lub 2 stopach oraz głębokości 2 metrów pod powierzchnią; HERING 1840: 11, n.*); 1841: 133, n.*); KÜHNE 1877: 207, pozycja nr 3; JUNGKLAUS 1924: 96.

²⁰ Informacji tych nie ma także ani w notce w berlińskiej gazecie „Allgemeine Preussische Staats-Zeitung” z 18 października 1839 r., ani w krótkim artykule L. von Ledebura z 1839/1840 r. (PREUSS. STAATS-ZEITUNG 1839: 4; LEDEBUR 1839/1840: 96-97).

²¹ HERING 1840: 10-13, pozycja nr 10; 1841: 131-134, pozycja nr 10.

²² HERING 1840: 11, n.*); 1841: 133, n.*): *Durch gewogene Vermittelung Sr. Excellenz des Herrn General-Lieutenants von Ledebur, Kommandanten von Colberg, konnte nach einem Schreiben des Herrn Directors Hauptmann von Ledebur nur ermittelt werden: daß ein Bauer (dessen Name, so wie der Name seines Dorfes nicht zu erfragen war) aus der Cösliner Gegend die Goldsachen einem Kaufmann zu Kolberg (Hackbarth) im Winter 1838/1839 zum Kauf anbot, mit dem Bemerken, daß er dieselben beim Sprengen eines Steines in einem Torfmoor etwa 1 Fuß tief in der Erde gefunden. Der Kaufman brachte den ganzen Vorrath an sich; ein Theil davon gelangte in die Hände des H. Brandes, den Rest erhielt der Herr Director Hauptmann von Ledebur.*

Znaleziska pewne

W piśmie z 9 sierpnia 1839 r. L. von Ledebur podaje, że trzy (Fig. 1:3-5) spośród 6 identycznych brakteatów wraz ze złotym pierścieniem z inskrypcją runiczną (Fig. 2), trafiły do prywatnej kolekcji Benoniego Friedländera do Berlina²³. Dwa solidy – Teodozjusza II (błędnie określony przez L. von Ledebura, jako Teodozjusza I) i Leona I, wraz z dwoma brakteatami (Fig. 1:1-2) i złotym paciorkiem ze spiralnie skręconego drutu (Fig. 3), kupił *General-major* komendant *Festung Kolberg* A.L. von Ledebur. Uczynił to na prośbę swojego bratanka L. von Ledebura, który chciał w ten sposób zasilić swoją prywatną kolekcję.

Do rąk berlińskiego handlarza, niejakiego Brandesa, mającego swój kantor na rogu Königstraße i Poststraße, dotarł jeden brakteat (Fig. 1:6), jeden gładki, złoty pierścień oraz fragment masywnej, złotej bransolety. Brandes chciał odsprzedać *Museum Vaterländischer Alterthümer* w Berlinie fragment bransolety wraz z brakteatem za cenę 5 talarów od każdego dukata łącznej wagi przedmiotów. W przypadku złotego, gładkiego pierścienia, kupiec przetopił go przed dniem 9 sierpnia 1839 roku.

W tym samym dokumencie L. von Ledebur zaznacza, że Gabinet Numizmatyczny w Berlinie posiada dwa wspomniane solidy (Teodozjusza II oraz Leona I), kupione dla niego przez wuję z Kołobrzegu. Na zebraniu *Artistische Kommission* w Berlinie, tego samego dnia (9 sierpnia 1839 r.), L. von Ledebur sugerował zakup przedmiotów posiadanych przez Brandesa²⁴. Ponadto proponował on sprzedaż za łączną sumę 6 talarów posiadanych przez siebie dwóch brakteatów i złotego paciorka.

Brandes domagał się za złoty brakteat sumy 15 talarów. Ostatecznie opuścił ją do 10 talarów. Za fragment bransolety o wadze $6\frac{3}{4}$ dukata żądał 5 talarów od każdego dukata wagi, a więc 33 talary²⁵. Obydwa przedmioty kupiec wycenił łącznie na 43 talary.

W sprawie zakupu zabytków należących do Brandesa i L. von Ledebura wypowiedzieli się członkowie *Artistische Kommission* w Berlinie. Z głosowania w tej sprawie sporządzono 9 sierpnia 1839 r. protokół sygnowany przez dr. H. Finka²⁶. Nie dostrzegał on przeszkód w nabyciu przez *Museum Vaterländischer Alterthümer* zabytków po-

siadanych przez L. von Ledebura. Sumę 33 talarów, której żądał Brandes za bransoletę, uważał za zbyt wygórowaną i poddawał ją pod dyskusję członkom Komisji. Wypowiadający się w tej sprawie J. Schlesinger w pełni podzielił zdanie dr. Finka²⁷. Natomiast E.M. Tonken optował za zakupem wszystkich zabytków, zarówno z rąk L. von Ledebura, jak i Brandesa. Zwrócił on tylko uwagę, że należy przekonać kupca do dalszego obniżenia ceny za fragment bransolety. Ze względu na przetopienie przez Brandesa gładkiego pierścienia, cały skarb stracił na swej wartości²⁸. Pod tym oświadczeniem podpisali się pozostali członkowie Komisji: Adolf von Rauch i nieznany z imienia p. Wach²⁹.

Ostatecznie udało się nakłonić Brandesa do obniżenia ceny fragmentu bransolety z 33 do 30 talarów. Dano mu jednak do zrozumienia, że *Museum Vaterländischer Alterthümer* nie kupi od niego brakteata, ze względu na zbyt wysoką cenę (10 talarów)³⁰. L. von Ledebur deklarował, że za taką samą sumę (10 talarów) jest w stanie odstąpić berlińskiemu muzeum posiadane przez siebie dwa brakteaty i złoty paciorek (poprzednio wycenił on te zabytki na 5 talarów). Podsumował także łączny koszt muzealnego zakupu na 40 talarów.

Dnia 16 września 1839 r. do L. von Ledebura skierowano pismo w sprawie kupna przedmiotów od Brandesa oraz od niego samego³¹. Nieznany autor dokumentu (brak podpisu) podtrzymywał opinię, iż suma 30 talarów, jakiej żądał kupiec za fragment bransolety, jest za wysoka. Informował też, iż sekretarz generalny p. Dietlitz miał, za pokwitowaniem, wypłacić L. von Ledeburowi umówione 10 talarów za dwa brakteaty i spiralny paciorek.

Transakcję z dyrektorem L. von Ledeburem *Museum Vaterländischer Alterthümer* zrealizowało 19 września 1839 r.³² Potwierdzają to trzy dokumenty z 17 grudnia 1839 r.: pierwszy – skierowany przypuszczalnie do Głównego Dyrektora Królewskich Muzeów Ignaza von Olfersa (brak podpisu autora)³³. Drugi sporządził sam I. von Olfers. Nadmieniał w nim, iż dwa brakteaty oraz paciorek spiralny zostały wpisane do oficjalnego inwentarza *Museum Vaterländischer Alterthümer* pod pozycjami nr II. 2506-2508³⁴. Jego słowa, dotyczące nadania powyższych numerów inwentarzowych, potwierdzone zostały dodatkowo w trzecim dokumencie. Stworzył go L. von Ledebur, jeszcze tego samego dnia³⁵.

²³ Patrz dokument nr 1, strony 1-3, tekst główny.

²⁴ Patrz dokument nr 1, strony 1-3, tekst główny.

²⁵ Patrz dokument nr 2 i aneks – dokument nr 2, awers strony, nota główna.

²⁶ Patrz przypis nr 25.

²⁷ Patrz dokument nr 2 i aneks – dokument nr 2, awers strony, notka 1.

²⁸ Patrz dokument nr 2 i aneks – dokument nr 2, awers i rewers strony, notka 2.

²⁹ Patrz dokument nr 2 i aneks – dokument nr 2, rewers strony,

notki 3 i 4.

³⁰ Patrz dokument nr 4 oraz aneks – dokument nr 1, 1 strona, długa notka na lewym marginesie.

³¹ Patrz dokument nr 5 oraz aneks – dokument nr 3.

³² Patrz dokument nr 6 oraz aneks – dokument nr 4, górna część strony.

³³ Patrz dokument nr 7 oraz aneks – dokument nr 5.

³⁴ Patrz dokument nr 9 oraz aneks – dokument nr 4, dolna część strony.

³⁵ Patrz dokument nr 8 oraz aneks – dokument nr 6.

Ostatecznie nie odkupiono od handlarza Brandesa ani złotego brakteata, ani fragmentu bransolety. Kolejnych informacji dotyczących brakteata dostarczają dopiero dwa katalogi aukcyjne z Frankfurtu nad Menem. Były to: aukcja kolekcji rodzinnej C.F. Pogge z 1903 r. i aukcja u A.E. Cahn z 1929 r.³⁶ Niestety w żadnym z przypadków nie wiadomo, kto stał się kolejnym właścicielem przedmiotu. Ciekawą informację na ten temat zamieścił w 1952 r. duński badacz M.B. Mackeprang³⁷. Według niego brakteat został zakupiony przez rodzinę Pogge już w 1840 r. Tezy tej nie można zweryfikować. M.B. Mackeprang nie podał źródła swoich informacji. Obecne miejsce przechowywania przedmiotu jest nieznane.

Niemożliwe do ustalenia okazały się także dalsze losy fragmentu złotej bransolety. Ani w archiwaliach, ani w literaturze nie natrafiono na żadne informacje wykraczające poza 1839 r. Przypuszczalnie kupiec Brandes zachował przedmiot dla siebie lub sprzedał innemu, nieznanemu nam nabywcy. Berlińskie muzeum zaoszczędziło na wydatkach, ale straciło ważny merytorycznie zabytek (dr H. Fink z *Artistische Kommission* w Berlinie ubolewał, że nie udało się sklasyfikować powyższej bransolety pod względem typologicznym³⁸). Obecne miejsce jego przechowywania, podobnie jak w przypadku dwukrotnie sprzedanego na aukcjach szóstego brakteata, pozostaje nieznane.

Historia złotego, gładkiego pierścienia (określonego przez L. von Ledebura jako obrączka) jest bardzo krótka. Przedmiot został przetopiony przez Brandesa, przed dniem 9 sierpnia 1839 r.³⁹

Niejasny jest też los dwóch solidów: Teodozjusza II i Leona I. Według dokumentu L. von Ledebura z 9 sierpnia 1839 r. były one na ten dzień własnością *Königliches Münzkabinett* w Berlinie⁴⁰. W 1852 r. w obydwie monety pojawiły się w spisie inwentarzowym *Antiquarisches Museum* w Szczecinie, w tzw. *Inventarium der Münzen und Medallien der Gesellschaft für Pommerische Geschichte und Altherthumskunde in Stettin*⁴¹. Ujęto je również w kolejnym tomie *Rom und Griechenland*, w rozdziale pt. *Römische Münzen in Pommern gefunden*. Sporządzono go przypuszczalnie pod koniec XIX w. lub na początku XX w.⁴²

W literaturze przedmiotu brak jest informacji, w którym roku solidy zasilły szczecińską kolekcję numizmatyczną. W 1877 r. E. Kühne wspomina, iż obie monety znajdujące się w Szczecinie, w „późniejszym czasie” (w tekście brak jest bliższych informacji) znalazły się w *Königliches Münzkabinett* w Berlinie⁴³. Na identyczną informację trafiamy u E. Jungklausa w 1924 r.⁴⁴

Wiemy na pewno, że po 1945 r. kolekcja monet z muzeum w Szczecinie została wywieziona do Stralsundu. W spisach inwentarzowych z tamtego okresu nie natrafiamy już na wzmiankę dotyczącą dwóch solidów z Karlina. Obecne miejsce przechowywania monet jest nieznane.

Okolo 20 marca 1867 r. kolekcję *Museum Vaterländischer Alterthümer* w Berlinie zasilila spuścizna po B. Friedländerze. Było tam kilka zabytków pochodzących z Karlina⁴⁵. Fakt ten potwierdza dokument sygnowany podpisem ówczesnego Generalnego Dyrektora Królewskich Muzeów – Ignaza von Olfersa. Zabytkami tymi były: złoty pierścień z inskrypcją runiczną i cztery złote brakteaty (w tym trzy identyczne). Czwartry brakteat wyróżniała runiczna inskrypcja oraz nieznane wówczas miejsce pochodzenia (obecnie autorka łączy go z depozytem z Karlina). W zbiorach B. Friedländera powyższe zabytki posiadały numery: B.1, B.2-4 oraz B.5. W *Museum Vaterländischer Alterthümer* w Berlinie otrzymały nowe numery inwentarzowe: II. 5864 (pierścień runiczny), II. 5865-5867 (3 złote brakteaty) i II. 5868 (złoty brakteat z inskrypcją). Potwierdza to wpis do głównego muzealnego inwentarza zabytków wykonany w 1867 r.⁴⁶

Nie posiadamy informacji, gdzie i przez kogo został znaleziony brakteat z napisem runicznym. Pierwsza wzmianka o miejscu przechowywania zabytku pochodzi z pracy K. Müllenhoffa dopiero z 1849 r.⁴⁷ Cytował on słowa Juliusa Friedländera – syna ówczesnego właściciela zabytku. Według Juliusa, jego ojciec Benoni Friedländer, kupił ów przedmiot w Berlinie w 1839 r. Z przekazu Juliusa nie wynikało, z kim zawarta została transakcja. Znacząca jest wzmianka, iż zakupiono go wraz z trzema innymi brakteatami i z pierścieniem runicznym ze skarbu z Karlina. Być może Benoni Friedländer kupił je od samego handlarza Brandesa.

³⁶ CATALOG POGGE 1903: 40, pozycja nr 771, pl. II, pozycja nr 771; KATALOG CAHN 1929: 187, pozycja nr 2883.

³⁷ MACKEPRANG 1952: 183, pozycja nr 100.

³⁸ Patrz przypis nr 25.

³⁹ Patrz dokument nr 1 oraz aneks – dokument nr 1, 2 strona.

⁴⁰ Kwerenda przeprowadzona w 2009 r. przez autorkę w *Königliche Münzkabinett* w Berlinie przyniosła negatywne rezultaty.

⁴¹ Patrz dokument nr 11 oraz aneks – dokument nr 8.

⁴² Patrz dokument nr 14 oraz aneks – dokument nr 11.

⁴³ Zaznaczyć trzeba wątpliwość wynikającą z treści zapisu E. Küh-

ne (1877: 207). Nie jest jasne, jak należy rozumieć zapis mówiący o „późniejszym” przechowywaniu monet w berlińskim *Gabinete Numizmatycznym* („letzterer im K. M. gef.”)? Zapis ten został wiernie powtórzony przez E. Jungklausa (1924: 96), choć w innym miejscu stwierdza on także, że monety przechowywane są w Szczecinie (1924: 38, 41).

⁴⁴ JUNGKLAUS 1924: 96.

⁴⁵ Patrz dokument nr 12 oraz aneks – dokument nr 9.

⁴⁶ Patrz dokument nr 13 oraz aneks – dokument nr 10.

⁴⁷ MÜLLENHOFF 1849: 10-13.

Autorka przychyliła się do tezy, iż zabytki zakupione przez B. Friedländera pochodzą z jednego depozytu. Wśród danych przytoczonych przez M.B. Mackepranga i zawartych w monumentalnym *Ikonographischer Katalog* z 1985-1989, nie ma żadnych świadczących o tym, aby w latach 1838-1839 dokonano jakiegos dodatkowego odkrycia brakteatów w innych miejscach. Informacje te dotyczą w szczególności obszaru Polski oraz terenu Pomorza. Informacje o nowym znalezisku na pewno znalazłyby się w literaturze. Można zatem przyjąć, że B. Friedländer w 1839 r. kupił w Berlinie, oprócz trzech przedmiotów bezspornie pochodzących z Karlina, również i brakteat runiczny pochodzący z tego samego odkrycia. Być może kupno zabytków sfinalizowano w dwóch osobnych transakcjach, a skoro dla obydwu stron pochodzenie pierścienia było znane, to może dlatego zabrakło jasnego potwierdzenia tego szczegółu?

Brakteat z runami pozostawał w kolekcji rodziny Friedländerów do 1861 r. Wtedy to został przekazany (wg M.B. Mackepranga) do *Münzkabinett* w Berlinie, jako część pośmiertnej darowizny po B. Friedländerze⁴⁸. Następnie, około 20 marca 1867 r., zabytek trafił do *Museum Vaterländischer Alterthümer*. Potwierdziły to informacje zawarte w dwóch muzealnych protokołach.

Zabytki z Karlina przechowywano w *Museum Vaterländischer Alterthümer*, (przekształconym w 1931 r. w *Museum für Vor- und Frühgeschichte*) aż do 1945 r. Wraz z rozpoczęciem II wojny światowej, do władz Muzeum przyszedł nakaz spakowania wszystkich cennych przedmiotów do czterech specjalnych skrzyń. W dwóch z nich umieszczono zabytki z Karlina. Wykaz tych przedmiotów znajduje się obecnie w Archiwum Museum für Vor- und Frühgeschichte⁴⁹. W 1945 r., pod koniec II wojny światowej, wspomniane skrzynie zostały przejęte przez wojska sowieckie i prawdopodobnie przewiezione do Muzeum Sztuk Pięknych im. Puszkina w Moskwie. Można przypuszczać, że sześć brakteatów (pięć identycznych egzemplarzy i jeden z inskrypcją runiczną), złoty pierścień z napisem runicznym i złoty paciorek ze spiralnie skręconego drutu do dnia dzisiejszego znajdują się gdzieś w moskiewskich magazynach⁵⁰.

Znaleziska niepewne

Inaczej przedstawiają się losy zabytków prawdopodobnie należących do skarbu z Karlina. Dotyczy to: złotej zawieszki z trzema solidami Teodozjusza II, dwóch solidów Walentyniana I i Walentyniana III oraz złotego pierścienia ze spiralnie skręconego drutu.

Trudną do prześledzenia jest historia złotej zawieszki (**Fig. 5**), którą tworzyły trzy solidy Teodozjusza II (408-420, 420-422 i 424-455), przymocowane do masywnej, złotej profilowanej rurki. Początkowo znajdowała się ona w rękach znalazcy, anonimowego rolnika z Lubiechowa koło Karlina⁵¹. Nie wiemy, jak długo był on w posiadaniu tej ozdoby⁵². W 1945 r. przedmiot znajdował się u anonimowego handlarza sztuki, który sprzedał go (po 1945 r.) do prywatnej kolekcji w Szwajcarii⁵³. Prawdopodobnie znajduje się tam do dnia dzisiejszego. Niestety, niemożliwe jest podanie nawet przybliżonych danych na temat miejsca jej przechowywania.

Kolejną zagadką jest los pojedynczych solidów Walentyniana I (367-375) – (**Fig. 4:1**) oraz Walentyniana III (ok. 430-445) – (**Fig. 4:2**). Monety te stanowiły wg najwcześniejszych informacji zawartych u O. Kunkela (w 1938 r.) oraz E. Petersena (w 1939 r.), część prywatnej kolekcji z miejscowości Lubiechowo⁵⁴. Nieznane są jednak losy tych monet po 1938 r.

Niemalych trudności nastręczają też próby ustalenia losów złotego pierścienia ze spiralnie skręconego drutu. Informacja o istnieniu tego przedmiotu pojawiła się równie późno, bo dopiero w 1939 r., u E. Petersena, a potwierdził ją H.J. Eggers w 1940 r.⁵⁵ W 1939 r. pierścień znajdował się w prywatnej kolekcji w Lubiechowie. Po tym roku los zabytku pozostaje nieznany.

Zawartość skarbu

Po przeprowadzeniu licznych analiz można przyjąć, że na pewno w skład skarbu wchodziło: siedem germańskich brakteatów⁵⁶ zaopatrzonych w dekorowane ramki i uszka typu C wg O. Monteliusa. Należą one do podgrupy

⁴⁸ Należałoby to sprawdzić w Münzkabinett w Berlinie.

⁴⁹ Patrz dokument nr 16 oraz aneks – dokument nr 13.

⁵⁰ Informacje uzyskane od dr. H. Neumayera (Archiwum Museum für Vor- und Frühgeschichte w Berlinie) i prof. A. Bursche (Instytut Archeologii UW), których, pomimo podejmowanych prób, nie udało się niestety potwierdzić w Muzeum Sztuk Pięknych im. Puszkina w Moskwie.

⁵¹ PETERSEN 1939: 29, pozycja *Lübchow*, punkt 2; LA BAUME 1963: 21-24.

⁵² LA BAUME 1963: 21.

⁵³ LA BAUME 1963: 21.

⁵⁴ KUNKEL 1938: 331, pl. 28; PETERSEN 1939: 29, pozycja *Lübchow*, punkt 3; EGGERS 1940: 33, pozycja *Lübchow* nr 53 oraz przypis nr 68.

⁵⁵ PETERSEN 1939: 29, pozycja *Lübchow*, punkt 1; EGGERS 1940: 33, pozycja *Lübchow* nr 53, oraz przypis nr 68.

⁵⁶ LEDEBUR 1840: 96; HERING 1840: 13, pozycja nr 5; 1841: 134 pozycja nr 5; MÜLLENHOFF 1849: 11, 13, fig. 2-3; MACKEPRANG 1952: 182-183, pl. 9, pozycja nr 14 oraz p. 193, pl. 11, pozycja nr 5; IK 1985-1989: vol. 1/2, 178-179, pozycja nr 100, vol. 1/3, 127, pl. 128, pozycja nr 100a-b; vol. 2/1, 226-227, pozycja nr 367, vol. 2/2, 149, pl. 151-152, pozycja nr 367a-b.

wschodnioduńsko-południowoszwedzkiej⁵⁷. Wszystkie egzemplarze z Karlina wykonano ze złotej blachy, w technice jednostronnego wycisku i zaopatrzone w dekorowane ramki oraz uszka. Sześć wykonano tym samym stemplem (IK/100) (Fig. 1:1-6). Siódmy był inny (IK/329). (Fig. 1:7). Powierzchnię wszystkich brakteatów od strony awersu zdobiło m. in. wyobrażenie mocno stylizowanej męskiej postaci na koniu, idącym stępa w lewo. Ponadto w przypadku wspomnianych pierwszych sześciu identycznych brakteatów, w polu naprzeciwko czoła jeźdźcy wyobrażono ptaka. Siódmy brakteat posiadał nieco odmienną dekorację. W polu naprzeciwko czoła jeźdźcy umieszczono znak podobny do litery „X”. Natomiast w ramce pomiędzy głową jeźdźcy a zwierzęciem, pomiędzy dwoma liniami, widoczna jest inskrypcja runiczna o treści *WAIGA*. Do skarbu należały także dwa złote pierścienie: gładki⁵⁸ i fasetowany⁵⁹, o pięciobocznym kształcie, wewnątrz okrągły, zdobiony rytymi przedstawieniami figuralnymi i inskrypcją runiczną o treści *ALU* (Fig. 2). W skład znaleziska wchodziły ponadto: złoty paciorek⁶⁰ z cienkiego, spiralnie skręconego, karbowanego drutu o parabolicznym kształcie (Fig. 3), fragment masywnej bransolety⁶¹ z grubego drutu. Ostatnią grupę zabytków tworzyły dwa solidy⁶² wybite w Konstantynopolu: Teodozjusza II (430-440; RIC 1994: vol. IX, 258)⁶³ oraz Leona I (462 lub 466; RIC 1994: vol. IX, 605)⁶⁴.

Istnieje ponadto grupa tzw. zabytków niepewnych, uznanych przez autorkę za prawdopodobnie przynależne skarbowi z Karlina. Niepewność wynika z dużej odległości czasowej ukazania się w literaturze informacji o nich (ponad 100 lat po odkryciu depozytu) i braku podania ich

źródła. Do znalezisk niepewnych, należy zaliczyć: złoty pierścień ze spiralnie skręconego drutu⁶⁵ i złotą zawieszkę⁶⁶ (Fig. 5) złożoną z trzech solidów Teodozjusza II (408-420, 420-422 i 424-455) zaopatrzonych w dekorowane ramki i umocowanych w masywnej, złotej, profilowanej rurce. W dwóch pierwszych przypadkach monety te wybito w Konstantynopolu, w ostatnim – w Salonikach, RIC 202, 219 i 361-365⁶⁷. Należy przyjąć, że do skarbu należały także dwa solidy⁶⁸: Walentyniana I (367-375), wybita w Trewirze, RIC 14(a) wariant⁶⁹ (Fig. 4:1) i Walentyniana III (ok. 430-445), wybita w Rawennie, RIC 2019⁷⁰ (Fig. 4:2), oba zaopatrzone w ozdobne ramki i uszka.

Konkluzje

Chronologię zespołu wyznaczają wchodzące w jego skład solidy i brakteaty. Zdeponowanie skarbu nastąpiło w końcu V lub na początku VI w. po Chr. Znalezisko należy łączyć z osadnictwem ludności grupy dębczyńskiej⁷¹. Zamieszkiwała ona obszar obecnego Pomorza Zachodniego i Środkowego, od połowy III w. po Chr. do końca V w. – początku VI w. po Chr.⁷² Z terenu Polski pochodzi znikoma liczba zespołów mogących stanowić analogie do karlińskiego znaleziska⁷³. O jego dużej randze świadczą charakterystyczne zabytki o typowo skandynawskiej proveniencji⁷⁴: germańskie brakteaty i złote pierścienie. Wartość znaleziska dodatkowo wzrasta z powodu runicznych inskrypcji na pierścieniu i jednym z brakteatów⁷⁵. Jedynie złote monety pochodzą z mennic wschodniej (6 egz.) i zachodniej (1 egz.) części *Imperium Romanum*. Na teren Pomorza Zachodniego dostały się prawdopodobnie wtórnie z terenów Skandynawii.

⁵⁷ MACKEPRANG 1952: 45.

⁵⁸ LEDEBUR 1840: 97, pozycja nr 2; HERING 1840: 11, pozycja nr 2; 1841: 133, pozycja nr 2; PETERSEN 1939: 29, pozycja *Körlin*, punkt nr 2; MACKEPRANG 1952: 182.

⁵⁹ LEDEBUR 1840: 97, pozycja nr 1; HERING 1840: 11, pozycja nr 1; 1841: 133, pozycja nr 1; MAGNUSSEN 1841: 221-223, pl. 13, obiekty nr 4a-b; MÜLLENHOFF 1849: 12, fig. 1; PETERSEN 1939: 28, pozycja *Körlin*, punkt nr 1 oraz fig. 35a-b.g; MACKEPRANG 1952: 182, pozycja nr 329, obiekt nr II. 5867 (błąd Mackepranga, powinien być nr II. 5864); IK 1985-1989: vol. 1/2, 178, pozycja nr 100, podpunkt b2.

⁶⁰ LEDEBUR 1840: 97, pozycja nr 4; HERING 1840: 13, pozycja nr 4; 1841: 134, pozycja nr 4; PETERSEN 1939: 29, pozycja *Körlin*, punkt nr 4; MACKEPRANG 1952: 182, pozycja nr 329, przedmiot nr II. 2505 (?) (błąd Mackepranga, powinno być nr II. 2508); IK 1985-1989: t. 1/2, 178, pozycja nr 100, podpunkt b2.

⁶¹ LEDEBUR 1840: 97, pozycja nr 3; HERING 1840: 12, pozycja nr 3; 1841: 133, pozycja nr 3; PETERSEN 1939: 29, pozycja *Körlin*, punkt nr 3; MACKEPRANG 1952: 182, pozycja nr 329; IK 1985-1989: vol. 1/2, 178, pozycja nr 100, podpunkt b2.

⁶² LEDEBUR 1840: 97, pozycja nr 6; HERING 1840: 10, pozycja nr 10 i p. 13, pozycja nr 6; 1841: 131, pozycja nr 10 i p. 134,

pozycja nr 6; PETERSEN 1939: 29, pozycje nr 6-7; LA BAUME 1963: 22, pozycje nr 6-7; IK 1985-1989: vol. 1/2, 178, pozycja nr 100, podpunkt b2.

⁶³ RIC 1994: vol. IX, 259.

⁶⁴ RIC 1994: vol. IX, 285.

⁶⁵ Patrz przypis nr 55.

⁶⁶ Patrz przypis nr 51.

⁶⁷ RIC 1994: vol. X, 253-254, 256 i 267.

⁶⁸ Patrz przypis nr 54.

⁶⁹ RIC 1994: vol. IX, 16

⁷⁰ RIC 1994: vol. X, 366.

⁷¹ MACHAJEWSKI 1992a: 82.

⁷² MACHAJEWSKI 1992b: 74.

⁷³ Są to znaleziska z Wapna, pow. wągrowiecki, z Zagórzyna, pow. pilski i z Suchania, pow. stargardzki (ŻAK 1950: 80-114; 1962; KARA 1994: 73-110; BURSCHE 2007: 59-80; depozyt z Suchania nie został jeszcze opublikowany).

⁷⁴ GODŁOWSKI 1981: 65-129; MACHAJEWSKI 1992a: 71-96.

⁷⁵ Więcej na temat germańskich brakteatów m.in. w IK 1985-1989 i w pracach M. Axboe (2004; 2007).

Poruszona w przedstawionym tekście tematyka nie została wyczerpana. Dla rekonstrukcji losów zabytków konieczne jest zdobycie informacji przybliżających postaci niektórych pośredników i właścicieli przedmiotów. Dotyczy to m.in. handlarzy z Kołobrzegu (Hackbartha) i Berlina (Brandesa), członków rodziny Pogge oraz potomków Clary von Schuman. Dalszym badaniom powinna zostać poddana także kwestia losów zabytków, których miejsca nie udało się ustalić, tj. złotego brakteata sprzedanego w 1929 r. na aukcji we Frankfurcie nad Menem, fragmentu złotej bransolety, złotego pierścienia ze spiralnie zwiniętego drutu, złotej zawieszki i czterech solidów (Teodozjusza

II, Leona I, Walentyniana I i Walentyniana III). Nie można także rezygnować z prób ustalenia, czy zabytki przekazane w 1945 r. przez władze berlińskiego Museum für Vor- und Frühgeschichte w ręce wojsk sowieckich, trafiły faktycznie do Muzeum Sztuk Pięknych im. Puszkina w Moskwie i czy na pewno znajdują się tam nadal.

Opisaną powyżej bogatą dokumentację, która uważana była za zaginioną lub zniszczoną podczas wojny, można traktować jako sygnał, dobitnie uzasadniający podjęcie poszukiwań archiwaliów na temat innych, odkrytych przed II wojną światową, znalezisk z terenu Polski.

Tabela 2. Zestawienie zawartości skarbu z Karlina i pierwotni jego nabywcy

	ZNALEZISKA PEWNE			ZNALEZISKA NIEPEWNE
Nabywcy:	Komendant August Ludwig von Ledebur	Benoni Friedländer	Brandes	prywatna kolekcja w Lubiechowie
Brakteaty germańskie	Nr 1 i 2	Nr 3, 4, 5 i 7 (z inskrypcją runiczną)	Nr 6	—
Pierścienie złote	—	z inskrypcją runiczną	gładki	ze spiralnego drutu
Złoty paciorek (paraboliczny) wykonany ze spiralnie skręconego drutu	1 egz.	—	—	—
Fragment złotej bransolety i złota zawieszka z solidami	—	—	1 fragment	zawieszka z trzema solidami Teodozjusza II (RIC 202, 219 i 361-365)
Solidy	Teodozjusz II (RIC 258), Leon I (RIC 605)	—	—	Walentynian I (RIC 14(a) var), Walentynian III (RIC 2019)

Tabela 3. Losy poszczególnych elementów skarbu

Solid 1 (Teodozjusz II) Solid 2 (Leon I)	anonimowy rolnik odkrycie skarbu podczas prac polowych zimą 1838/1839	handlarz Hackbarth z Kołobrzegu przejęcie skarbu w 1839 w ciągu 6. miesięcy od odkrycia	gen. major August Ludwig von Ledebur komendant <i>Festung Kolberg</i>	Königliche Münzkabinett w Berlinie przed 09 VIII 1839	Antiquarisches Museum w Szczecinie 1852 - 1887	obecne miejsce przechowywania nieznane	
Brakteat nr 1 Brakteat nr 2 Złoty paciorek (paraboliczny)			gen. major August Ludwig von Ledebur komendant <i>Festung Kolberg</i>	Leopold von Ledebur dyrektor Museum Vaterländischer Alterthümer przed 09 VIII 1839	Museum Vaterländischer Alterthümer w Berlinie od 19 IX 1839 do 1931	od 1931 do 1945 w Museum für Vor- und Frühgeschichte w Berlinie	od 1945 w Muzeum Sztuk Pięknych im. Puszkina w Moskwie
Brakteat nr 3 Brakteat nr 4 Brakteat nr 5 Brakteat nr 7 (runiczny) Złoty pierścień runiczny			Benoni Friedlander Berlin od 1839 do 1861	Königliche Münzkabinett w Berlinie od 1861	Museum Vaterländischer Alterthümer w Berlinie od 20 maja 1867 do 1931	od 1931 do 1945 w Museum für Vor- und Frühgeschichte w Berlinie	
Brakteat nr 6			Kupiec Brandes	rodzina Pogge od 1840 do 1903	od 1903 sprzedany na aukcji kolekcji C. F. Pogge właściciel nieznany	od 1929 sprzedany na aukcji u A. C. Cahn'a właściciel nieznany	od 1929 dalsze losy nieznane
Pierścień złoty (gładki)				przetopiony przed 9 VIII 1839			
Fragment złotej bransolety				od IX 1839 dalsze losy nieznane			
Złota zawieszka z solidami	Grupa obiektów, która prawdopodobnie także należy do skarbu z Karlina. Wymagane są dalsze badania, aby móc zweryfikować te założenie.	Prywatna kolekcja w Lubiechowie	w 1945 roku sprzedana do prywatnej kolekcji w Szwajcarii	obecne miejsce przechowywania nieznane			
Pierścień złoty (ze spiralnego druku)			od 1939 dalsze losy nieznane				
Solid 1 (Walentyniana I) Solid 2 (Wanentyniana III)			od 1938 roku dalsze losy nieznane				

ANEKS

1. Dokumenty L. von Ledebura z 9 sierpnia i 11 września 1839 r.

wraz z notkami dr. H. Finka (z 9 sierpnia) oraz dwóch innych osób (z 9 i 14 września 1839 r.).

Archivum Museum für Vor- und Frühgeschichte w Berlinie, sygn. SMB-PK/MVF, IXd 1, IA PrA, Bd. 2, E 104/39.

[1 Strona:]

[?] den. 9 ten August 1839/

No: 104 A.L.

anlg. 1 Abbildg. und eine Schachtel /: No. 260. A.L. :/
mit 3 Gold – Ornamenten.

Zur Circulation and die

Mitglieder der Comission

Dem 9ten August 1839,

H. Fink

1. Hauptman von Ledebur sein[?] [...] Jetzt ze den A V L

2. Nachricht hierzu; hiergegen erschein [t]

Die Forderung des Brandes noch zu unverhältnißmäßig
Um darauf einzugehen

[podpis] 0_{14/9}

Hr Dir v. Ledebur ist unter [?]

Rückgabe der anliegenden

Zeichnung [...] zu ersuchen,

der Preis des 2ten Goldbracteaten

hierunter [?] zu nennen [?], und

wegen des Ringfragmentes

gefälligst weitere Erkundigungen

einziehen zu wollen.

[podpis] 0_{9/9}

[Notka sporządzona na lewym marginesie dokumentu:]

Der g. Brandes fordert

nach der letzten mit ihm

genommenen Rück-

sprache für das Ring-

fragment die Summe

von 30 M, wovon

er um so weniger

weiter ablassen zu

können erklärte,

als ich ihm eröffnete der Goldbrakteat,

den er für 10 M

verkaufen zu können

hoffte, werde nicht

angenommen.

Die zwei in meinem

Besitz befindlichen

Goldbrakteaten und die Spiralperle

kann ich zusammen

für 10 M überlassen,

wo das also die

gesamte Kauf-

summe 40 M be-

tragen und somit

im ganzen den

Goldwert nur

wenig übersteigen

würde.

D. 11 September 1839

gez. V. Ledebur

[Tekst główny:]

Über einen sehr interessanten Fund von goldenen
Altartümern und Schmuckgegenständen, die vor
etwa einem halben Jahr in der Nähe von Cörlin in
Hinter Pommern ausgegraben worden sind, ist es
mir gelungen, soviel Erkundigungen einzuziehen,
daß ich nunmehr imstande bin, die Bedeutung
des ganzen übersehend, meine ergebensten
Mitteilungen und respektive Anträge zur
Erwerbung einer hochleblichen artistischen
Kommission vorlegen zu können.

Der ganze Fund bestand:

- a) aus einem 5 Dukat. 2 As schweren, 10 mal fa-
cetierte Fingerring; eine dieser 3-seitigen
Facetten mit 4 Zeichen des nordischen Ru-
nenalphabets, in denen das Wort Alvatt,
d. i. Alvatter gelesen werden möchte. Die
anderen Facetten mit leicht eingeritzten
Schlangenverzierungen und Hakenkreuzen,
wie wir öfter auf den sogenannten Gold-
brakteaten des Nordens finden.
- b) ein einfacher goldener Reifenring.
- c) zwei goldene Münzen, die eine von Theodosius
dem Grossen /379-395/, die andere von Leo I
/457-474/.
- d) ein 6 $\frac{3}{4}$ Rthlr. weniger 2 As schweres Fragment
eines grossen goldenen Armringes.
- e) sechs im Gepräge vollkommen miteinander
übereinstimmende Schmuckgegenstände
/Halsschmuck/, die nordische Goldbrakteaten

*genannt zu werden pflegen, jeder von
etwa 3/4 Duk. 5 As Gewicht.*

[2 Strona:]

*f) eine parabolisch gestaltete aus gewundenen
Golddraht bestehende 7/8 Duk. Schwere Perle.
Drei von den sub. e erwähnten Brakteaten sowie
das wichtigste Stück, der sub a aufgeführte Ring, ge-
langten an Herrn B. Friedländer hieselbst; auf meine
desfalsige Anfrage erklärte mir derselbe leider, daß
ihm der Ring nicht feil sei, fügte die Versicherung
hinzu, daß jedenfalls dem Königlichen Museum das
Vorkaufsrecht zustehen solle.*

*Ein vierter Brakteat, das sub d erwähnte Fragment
eines massigen Armringes und der Ring ad b
kamen an den hiesigen Händler Brandes, Königs-
und Poststraßen-Ecke. Dieser hat den eben genann-
ten Fingerring sogleich eingeschmolzen. Für den
Brakteaten forderte er Anfangs 15 M, liess diese
Forderung jedoch auf 10 M herab und verlangte für
das Fragment d jeden Dukatengewicht mit
5 M bezahlt.*

*Die beiden letzten Brakteaten, die beiden sub c erwähn-
ten Münzen und die sub f aufgeführte Perle hat
mein Onkel, der Kommandant von Kolberg, Herr
General-Major von Ledebur, auf meinerseits ge-
schehene Nachfrage sogleich auf mein Konto für einen
billigen Preis angekauft.*

*Da nun das Königliche Münzkabinett die beiden für
die Zeitbestimmung der übrigen Gegenstände nicht
unwichtigen Münzen bereits besitzt, so trage ich für
das Museum Vaterländischer Altertümer, we-
nigstens auf den Ankauf nachstehender, hierbei
erfolgender Stücke an:*

[3 Strona:]

1-tens eines der Goldbrakteaten.

*2-tens der Goldperle. Beide Stücke kann ich nach dem
auf meine Rechnung geschehenen Ankauf für
die Summe von 6 M überlassen.*

*3-tens das Fragment eines Armringes, welches
der g. [genannte] Brandes für 33 M überlassen will.*

*Das, was diesen Fund höchstwichtig macht ist der Um-
stand, daß es der erste bekanntgewordene ist, von
in Deutschland aufgefundenen Goldbrakteaten
und von einem Ringe mit nordischen Runen.*

*Der Vergleichung wegen füge ich eine Abbildung
der unter ähnlichen Umständen im Jahre 1833
auf Fühnen aufgefundenen goldenen Schmuck-
sachen bei, welcher Schatz an das Königliche Museum
Nordischer Altertümer in Kopenhagen gekommen
ist.*

Berlin, den 9-ten Augst 1839

gez. von Ledebur

*Hauptman a. D. und Director
des Museum Vaterl. Altertümer*

2. Dokument dr. H. Finka z 9 sierpnia 1839 r.

wraz z dopiskami J. Schlesenger'a, E. H. Tonken'a, A. von Rauch'a i Wach'a (ostatni z 13 sierpnia 1839 r.).

Museum für Vor- und Frühgeschichte w Berlinie, sygn. SMB-PK/MVF, IXd 1, IA PrA, Bd. 2, E 104/39.

*Nebst einer Schachtel, worin 3. sogen. des
Stück Gold Ornamente befindlich*

Nota

ad [?] Nr. 104. [...]

*Zu bedauern daß der Eingang sub a) nicht sogleich
zu haben ist.*

*Denen [?] Brakteaten und der sogenannten Perle scheint
mir [?] dem Ankauf nichts entgegenzustehen.*

*Das Stück eines Armringes ist zu bedauern daß es
nicht größer ist. Jetzt enthält es nur eine gerin-
ge Probe an Verzierungen. Ich gebe also anheim
zu entscheiden, ob es des Ankaufs werth [?] ist. Es
soll 33 Thaler kosten*

Den 9 ten August 39

H. Fink.

[Notka 1]

*Mit dem Ankauf der beiden erstgenannten
Gegenständen bin ich ebenfalls einverstanden,
das Stück von einem Armringe betreffend
stimme ich der Ansicht des Herrn Dr. Fink
bei.*

Schlesenger

[Notka 2]

*Ich stimme für den Ankauf sämtlichen
Gegenstände, auch das Fragment eines Armringes.
da jedoch, nach der Angabe des Herrn v. Ledebur
der jetzige Besitzer dieses Stückes Herr Brandes
einen zu demselben Funde gehörenden goldenen
Ring eingeschmolzen hat, so scheint mir dessen [?]*

[Rewers:]

*jetzige Anforderung von 5 Thalern für die Gewicht
Ducaten eine bloße Caprice zu sehen. Wahrscheinlich
wird es gelingen, den Mann zu einer angemessenen [?]
Preisbestimmung zu bewegen; in welchem
Falle ich auch die in dessen [?] Besitz gerathenen
Goldbracteaten zu kaufen vorschlage.*

E.H. Tonken

[Notka 3]

Mit dem letzten Votum einverstanden. Rauch.

[Notka 4]

*Desgleichen Wach
Den 13ten augusti 1839.*

3. Dokument z 16 września 1839 r. (sygnatura nieczytelna).

Museum für Vor- und Frühgeschichte w Berlinie, sygn. SMB-PK/MVF, IX d 1, IA PrA, Bd. 2, E 104/39.

An
den Director der Königlichen
Kunstammer, Hp v. Ledebur
Hochwohlgeboren
Hier.

No. 104.

*Ewr. Hochwohlgeboren benachrichtige ich in Folge der gefälligen Marginal-Bemerkung vom 11. 9. zu Ihrem Bericht vom 9. ub. m. [...] hierdurch ergebenst, daß mir die auf 30 Tabler ermäßigte Forderung des Kaufmann Brandes für das in seinem Besitze befindliche Fragment noch immer zu hoch scheint, als daß auf diesen Ankauf eingegangen werden könnte. Dagegen ist der General-Sekretär Dielitz beauftragt, Ihnen die bei der Erwerbung der beiden Gold-Bracteaten und der Spiral-Perle gehaltenen Auslagen gegen Quittung mit zehn Thalern zu erstatten.
Berlin, d. 16./9.39.*

4. Dokumenty L. von Ledebura z 19 września i I. von Olfersa z 17 grudnia 1839 r. zamieszczone na jednej stronie.

Museum für Vor- und Frühgeschichte w Berlinie, sygn. SMB-PK/MVF, IXd 1, IA PrA, Bd. 2, E 260/39.

[Górna część strony:]

Copia:

Für zwei bei Cörlin gefundene Goldbracteaten und eine zu demselben Funde gehörige gehörige [sic!] goldene Spiral-Perle sind mir die ausbedungenen zehn Thaler baar gezahlt worden.

Berlin, 19ten September 1839.

gez: v. Ledebur

Hauptmann a. D. und Director

Der Königl. Kunstammer

[Dolna część strony:]

Die Richtigk. der vorsteh. Quittg. wird hierdurch mit dem Bemerken beschein, daß die hiervor angegebenen:

Zwei Gldbracteaten

Eine gold. Spiralperle

in das Inventar des Mus. Vat. Alterth. sub II N^o: 2606-2508 eingetr. worden sind.

Berlin, d. 17/12³⁹

Gen.-Dir.d. [...] Museen.

gez: v. Olfers.

5. Dokument z 17 grudnia 1839 r. (sygnatura nieczytelna).

Museum für Vor- und Frühgeschichte w Berlinie, sygn. SMB-PK/MVF, IXd 1. IA PrA, Bd. 2, E 260/39.

Berlin, d. 17./12.39.

*Der G. D. d. K. Museen v. Olfers
trägt auf die Auszahlung des
Kaupfpreises für 1 goldene Perle
und 2 Goldbracteaten an.*

No. 260. A. L.

Inf. No. 104. A. L.

*Auf einen Beschluß der
Artistischen Commission für
die Königlichen Museen
sind eine aus Gold-draht
gebildete perlenförmige
Verzierung und zwei s.g.
nordische Gold-bracteaten,
welche mit
mehreren ähnlichen
Gegenständen bei Cörlin
in Hinter-Pommern
gefunden wurden, für das Königliche Cabinet
Vaterländischer Alterthümer
angekauft worden.
Ew. Excellenz ersuche
ich demzufolge unter Bei-
fügung der mit dem er-
forderlichen Atteste ver-
sehenen Quittung des
Directors von Ledebur, wel-
cher obige drei Stücke an
sich gebracht hatte, die Kasse
der Königlichen Museen ge-
neigtest anweisen zu wol-
len, dem General-Sekre-
tär Dielitz den von ihm
verlegten Kaufpreis jener
Gegenstände mit
zehn Thalern
zu erstatten un bei dem
[...] [?] Funde das [...] [?]
[...] [?] [...]*

[Rewers:]

[?]

[?]

0 5/12

*An
des wirklichen Geheimen Staats [?] Ministers [?]
ZZ. Ltn v. Allenstein
Exzellenz [?]
hier.*

6. Dokument L. von Ledebura z 17 grudnia 1839 r.

Museum für Vor- und Frühgeschichte w Berlinie, sygn. SMB-PK/MVF, IX d 1, IA PrA, Bd. 2, E 260/39.

*Die aus dem Cörliner Funde herrührenden
für die Summe von 10 Thalern angekauft
zwei Goldbracteaten und eine
Perle von Golddraht sind sub II. 2506-2508
in das betreffende [?] Inventarium des
Museums vaterländischer Alterthümer
eingetragen worden.*

Berlin d. 17ten Decbr.39

*v. Ledebur
Hauptman a. D. und Director
des Museum Vaterländischer
Alterthümer*

7. Drugi spis inwentarza z 1840 r., dawnego Museum Vaterländischer Alterthümer w Berlinie.

Spis inwentarzowy o nazwie *Katalog Abtheilung II. Gegenstände aus Stein, Metal u. a. No 2173-11657.*
Aus den Jahren 1841-1879,

Museum für Vor- und Frühgeschichte w Berlinie, sygn. SMB-PK/MVF, Hauptkatalog Abt. II.
Interesujący nas fragment obejmuje zabytki o numerach II. 2506-2508.

<i>Nummer</i>	<i>Beschreibung</i>	<i>II Abtheilung</i>	<i>1840</i>
2506-2508	Zwei Goldbracteaten u. 1 Perle von Golddraht./		<i>Fundort Cörlin in Pommern Invnrn. 1530.1541.1550.</i>

8. Księga inwentarzowa z 1852 r., dawnego Antiquarisches Museum w Szczecinie.

W księdze inwentarzowej z 1852 r. o pełnym tytule *Inventarium der Münzen und Medallien der Gesellschaft und Altherthumskunde in Stettin* znajdującej się w Gabinetie Numizmatycznym Muzeum Narodowego w Szczecinie, na stronach nr 310 i 312 widnieją wpisy:

Theodosius II.
408-450 nach Chr.
Solidus.

*Av: D N THEODOSIVS P F AVG Behelmtes Brust.
bild der Keiser von vorn Lanze und Schild.*

*Rv: VOT XXX MVL T XXXX Eine behelmte Frau sitzend mit einem Keisersapfel und einem Spiess. Bei ihr
lehnt der Schild.*
Unten: CONOB

Gold: I/ Citate: Durch Käufer erworben.

Leo I.
457-474 nach Chr.
Solidus.

*Av: D N LEO PERPET AVG Behelmtes Brustbild
von vorn mit Lanze und Schild.*

Rv: VICTORIA AVGGG H Stehende Victoria mit einem langem Kreuz .
Unten: CONOB

Gold: I/ Citate: Durch Käufer erworben J. B. XV, p. 10.

9. Dokument I. von Olfersa z 20 marca 1867.

Inwentarz dokumentujący pośmiertną darowiznę B. Friedländera dla dawnego *Museum Vaterländischer Alterthümer* w Berlinie. Obecnie dokument znajduje się w Archiwum Museum für Vor- und Frühgeschichte w Berlinie, sygn. SMB-PK/ZA, KKM 25, 4015/67. Interesujący nas fragment obejmuje przedmioty o numerach B.1.-B.5.

1. B.1./ *Goldener facettierter Fingerring mit eingegrabenen Verzierungen und Runen.*/ II. 5864.
2. B.2-4./ *Drei Goldbracteaten.*/ II. 5865-5867.
3. B.5./ *Größerer Goldbracteate mit Runen.*/ II. 5868.

10. Drugi spis inwentarza z 1867 r.,

dawnego *Museum Vaterländischer Alterthümer* w Berlinie wraz z dopiskiem dr. Jenny z 1934 r., dotyczącego przedmiotu o nr. 5864.

Spis inwentarzowy o nazwie *Katalog Abtheilung II. Gegenstände aus Stein, Metal u. a. No 2173-11657. Aus den Jahren 1841-1879* przechowywany jest w Archiwum Museum für Vor- und Frühgeschichte w Berlinie, sygn. SMB-PK/MVF, Hauptkatalog Abt. II. Interesuje nas fragment dotyczący przedmiotów o numerach II. 5864-5868, będących pośmiertną darowizną B. Friedländera

<i>II Abtheilung</i>		<i>1867</i>
		<i>Fundort</i>
5864	<i>Goldener facettierter Fingerring mit eingegrabenen Verzierungen od [er] Runen. F.O. vermutlich Cörlin in Pommern. [...].E.417/34 [ost. notka z 1934 r. autorstwa dr Jenny; dop. R.T.]</i>	<i>Unbeka[nnt]. Abgebild[et] Fundort Bericht d.</i>
5865		
bis 5867	<i>Drei Goldbracteaten</i>	<i>Desgl. 5865 Desgl.</i>
5868	<i>Größerer Goldbracteate m Runen.</i>	<i>Desgl. Desgl.</i>

Friedländerscher Nachlaß.

11. Księga inwentarzowa *Rom und Griechenland*

Na stronie nr 133, księgi inwentarzowej *Rom und Griechenland* przechowywanej w Dziale Numizmatycznym Muzeum Narodowego w Szczecinie istnieje wpis:

Cörlin.

Theodosius II 408-450

Solidus Th. 40.

Gold: I.

Leon I 457-474

Solidus Th. 47.

Gold: I.

12. Dokument F. Müllera z marca 1934 r.

wraz dopiskami z 19 i 20 marca oraz 3 i 6 kwietnia 1934 r. (trzy sygnatury nieczytelne, jedna autorstwa dr. Jenny). Archiwum Museum für Vor- und Frühgeschichte w Berlinie, sygn. SMB-PK/MVF, IX 1, IIe, Bd. 27, E 417/34.

E – 417/34.

In dem Buch des Dänen Ludw. Wimmer „Runenschrift“ ist als „Runnendenkmal“ der „Cörliner Ring“ angegeben. Es sind die darauf stehenden Runen abgebildet u. die Form des Ringes ist genau beschrieben. Auch ist bemerkt, daß das Hakenkreuz auf einer der Facetten abgebildet ist. Der Ring ist 1839 bei Cörlin in Pommern gefunden und ins Museum Berlin gekommen. Ich habe heute festgestellt, daß es sich unzweifelhaft bei Nr. 5864 um diesen Ring handelt.

F. Müller

*Berlin-Schmargendorf
Berkaerstr. 40.*

[Dalsze dopiski na tej samej stronie:]

Büro E mit der Bitte um Beifügung der Vorgänge

[...] 19./3-34.

[sygnatura nieczytelna; dop. R.T.]

*H. Prof. [?] Unverzagt.
ergebenst.*

Die von Frl. Eppendorf angegebene

Numer 4015/67 ist nicht in den Akten. (Kunstammer).

Ohne Angabe der E. Nr ist der Vorgang

nicht zu finden. Reg. E. 20/3 34.

[Rewers:]

1. Herrn Dr. von Jenny mit der Bitte um Vermerk im Katalog.

2. z. d. A.

[...] 3./4.34

[sygnatura nieczytelna; dop. R.T.]

1.) Fundort richtiggestellt.

*2.) Büro E. zwecks Angabe der Nummer
dieses Aktes an mich.*

gez. Jenny, 6.4.34.

Zu 2) Aktennummer ist. E. 417/34.

Reg. E 6/4.

Kg.

z.d.A gez. Jenny

13. Kopia listy przedmiotów ewakuowanych z Museum für Vor- und Frühgeschichte w Berlinie z 1941 r.

Archiwum Museum für Vor- und Frühgeschichte w Berlinie, sygn. SMB-PK/MVF, IXd 1, XIV, Bd. 1, Vg 23/41.

Interesują nas przedmioty umieszczone w pierwszej skrzyni, na półce nr 5 i 7, oznaczone numerami II. 2506-2508 oraz zabytki z drugiej skrzyni, z półki nr 1, o numerach II. 5864-5858.

Przedmioty te znajdują się obecnie prawdopodobnie w Muzeum Sztuk Pięknych im. Puszkina w Moskwie (?).

Nr 1, Zu Vg 23/41, Kiste 1.

Blatt 5

[Katalognummer] II 5864, [Fundort] Körlin, [Gegenstand] Gold Runenring

Blatt 7

II 5868, , Gold Brakteaten

II 2508, , Gold Spirale

Nr 2, Zu Vg 23/41, Kiste 2.

Blatt 1

II 5867, , Gold Brakteaten

II 5865, , Gold Brakteaten

II 2507, Körlin, Gold Brakteaten

II 5866, " , Gold Brakteaten

II 2506, " , Gold Brakteaten

Bibliografia

Wydawnictwa katalogowe i encyklopedyczne

CATALOG POGGE

- 1903 *Catalog. Sammlung des Herrn Commerzienrath C.F. Pogge in Greifswald 1840. I. Abtheilung: Münzen und Medaillen von Pommern, Russland, Polen, Dänemark, Schweden und Mecklenburg. Auction am Montag, 23. November 1903 und folgende Tage unter Leitung und im Lokale von L. & L. Hamburger, Experten in Frankfurt a. M., Uhlandstrasse 56, Frankfurt am Main.*

DBE

- 1998 *Deutsche Biographische Enzyklopädie. Herausgegeben von Walther Killy und Rudolf B. Vierhaus, vol. 6, München.*

IK (ed. M. Axboe et. al.)

1985-1989 *Die Goldbrakteaten der Völkerwanderungszeit. Einleitung und Ikonographischer Katalog*, München, vol. 1-3.

INVENTARIUM

1852 *Inventarium für die Münzen und Medallien der Gesellschaft für Pommersche Geschichte und Alterthums-kunde in Stettin*, Stettin.

KATALOG CAHN

1929 *Adolph E. Cahn. Frankfurt am Main /Niedenau 55. Versteigerungs-Katalog Nr. 63. Rheinische Sammlung von Münzen des Mittelalters und der Neuzeit. II. Teil. Kölnische Privatsammlung hervorragender Serien Köln/Barbaren Völkerwanderungszeit. Ordnen und Ehrenzeichen. Versteigerung: Montag, den 15. April 1929 und folgende Tage zu Frankfurt am Main, Niedenau 55, Frankfurt am Main.*

ROM UND GRIECHENLAND

(s.a.) *Rom und Griechenland* (rękopiśmienna księga inwentarzowa z Działu Numizmatycznego, Muzeum Narodowe w Szczecinie).

Literatura

VON ALBERTI H.J.

1957 *Maß und Gewicht: Geschichtliche und tabellarische Darstellung von den Anfängen bis zur Gegenwart*, Berlin.

AXBOE M.

2004 *Die Goldbrakteaten der Völkerwanderungszeit. Herstellungsprobleme und Chronologie*, [Ergänzungsbände zum Reallexikon der Germanischen Altertumskunde vol. 38], Berlin-New York.

2007 *Brakteatstudier*, København.

BURSCHE A.

2007 *Two Scandinavian Bracteates from the Württembergisches Landesmuseum Stuttgart* [in:] *Magister Monetæ, Studies in Honour of Jørgen Steen Jensen, M. Andersen, H.W. Hornas, J. Chr. Moesgaard eds, [Publications of the National Museum, Studies in Archeology and History vol. 13]*, Copenhagen, p. 59-80.

EGGERS H.J.

1940 *Das römische Einfuhrgut in Pommern*, Baltische Studien XLII, p. 1-35.

EGGERS H.J., STARY P.

2001 *Funde der Vorrömischen Eisenzeit, der Römischen Kaiserzeit und der Völkerwanderungszeit in Pommern*, Beiträge zur Ur- und Frühgeschichte Mecklenburg-Vorpommerns 38, Lübstorf.

GODŁOWSKI K.

1981 *Okres wędrówek ludów na Pomorzu*, PomorAnt X, p. 65-129.

HERING E.

1840 *Funfzehnter Jahresbericht der Gesellschaft für Pommersche Geschichte und Alterthumskunde vorgetragen am 27sten Juni 1840*, Stettin.

1841 *Funfzehnter Jahresbericht der Gesellschaft für Pommersche Geschichte und Alterthumskunde vorgetragen am 27sten Juni 1840*, Baltische Studien VII, p. 123-158.

JUNGKLAUS E.

1924 *Römische Funde in Pommern*, Greifswald.

KAHNT H., KNORR B.

1986 *BI-Lexikon Alte Maße, Münzen und Gewichte*, Leipzig.

KARA M.

1994 *Skandynawski skarb złotych przedmiotów z przełomu starożytności i średniowiecza z miejscowości Wapno, woj. pilskie*, Przegląd Arch XXXXII, p. 73-110.

KÜHNE E.

1877 *Die in Pommern gemachten römischen, arabischen und christlich-wendischen Münzfunde*, Baltische Studien XXVII, p. 203-231.

KUNKEL O.

1938 *Urgeschichte*, Baltische Studien XL, p. 310-336.

LA BAUME W.

1963 *Ein Goldschmuck aus Lübbow in Pommern* [in:] *Studien zur Geschichte des Preussenlandes. Festschrift für Erich Keyser zu seinem 70. Geburtstag dargebracht von Freunden und Schülern*, E. Bahr ed., Marburg, p. 21-24.

VON LEDEBUR L.

- 1840 *Über einen kürzlich bei Cörlin in Hinter-Pommern geschehenen Goldfund, als ersten Fall des Auffindens von Goldbracteaten und nordischen Runen auf deutschem Boden*, „Monatsberichte über die Verhandlungen der Gesellschaft für Erdkunde zu Berlin“ 1 (Mai 1839-40), p. 96-97.

MACHAJEWSKI H.

- 1992a *Skandynawskie elementy kulturowe na Pomorzu Zachodnim z okresu wędrówek ludów (2 połowa IV w. - początek VI w.)*, Przegląd Arch XXXX, p. 71-96.
1992b *Z badań nad chronologią dębczyńskiej grupy kulturowej w dorzeczu Parsęty*, Poznań.

MACKEPRANG M.B.

- 1952 *De nordiske Guldbrakteater* [Jysk Arkæologisk Selskabs Skifter vol. 2], Århus.

MAGNUSEN F.

- 1841 *Runamo og Runerne. Særskilt Aftryk af det Kongelige Danske Videnskabs Selskabs Historiske og Philosophiske Afhandlinger*, Kjöbenhavn.

MENGHIN W.

- 1996 *Außenstelle MOSKAU? Die Trophäen aus dem Berliner Museum für Vor- Frühgeschichte in Rußland*, Archäologisches Nachrichtenblatt, vol. 2, p. 110-120.

MÜLLENHOFF K.

- 1849 *Bericht des Vorstandes, Schleswig-Holstein-Lauenburgischen Gesellschaft für die Sammlung und Erhaltung vaterländischer Alterthümer XIV*, p. 1-33.

PETERSEN P.

- 1939 *Der ostelbische Raum als germanisches Kraftfeld im Lichte Bodenfunde des. 6.-8. Jahrhunderts*, Leipzig.

PREUSS. STAATS-ZEITUNG

- 1839 *Allgemeine Preussische Staats-Zeitung vom 18. October 1839*, Berlin, p. 1-4.

RIC 1994

- 1994 *The Roman Imperial Coinage*, vol. IX-X, London.

ŻAK, J.

- 1950 *Brakteaty z Wapna (pow. Wągrowiec) na tle porównawczym*, Przegląd Arch IX, p. 80-116.
1962 *Studia nad kontaktami handlowymi społeczeństw zachodniopomorskich ze skandynawskimi od VI do VIII w. n.e.*, Wrocław-Warszawa-Kraków.

ROZALIA TYBULEWICZ

KARLINO HOARD IN THE LIGHT OF ARCHIVE MATERIALS: RESEARCH AND HISTORY OF THE OBJECTS

SUMMARY

The Migration Period hoard from Karlino, distr. Białogard, NW Poland (until 1945, *Cörlin* or *Körlin*, in the province *Westpreussen*) has an enigmatic history. This applies both to its find-spot and circumstances of discovery as well as to the later fate of its constituent parts. The author undertakes to make an up-to-date and comprehensive scholarly description of the deposit from Karlino.

New input to the story of the hoard from Karlino came in 2007-2008 thanks to discoveries: in Berlin (archive of the Museum für Vor- und Frühgeschichte), in Copenhagen (library of Nationalmuseet and private files of M.B. Mackeprang, now in keeping of dr. phil. M. Axboe), and also in the National Museum in Szczecin, Poland (archive of the Numismatic Cabinet). A detailed analysis was made also of data contained in relevant literature.

There are 14 newly found, archival documents concerning Karlino hoard. They are held at present by the Museum für Vor- und Frühgeschichte. The earliest are two from 9 and one from 13 August 1839, followed by 11, 16 and 19 September 1839, three from 17 December 1839, one from 20 March 1867, and one from March 1934. Almost all were signed by Director Leopold von Ledebur. There are also two entries made in the inventory books from 1841 and 1867, and one "list of were to be evacuated objects" from the Museum in 1941 (list of objects in four cases, which at the end of the war were passed on to the Soviet Army). These objects were shipped to the Pushkin Museum of Fine Arts (Музей изобразительных искусств им. А.С. Пушкина) in Moscow.

Polish archival documentation concerning Karlino hoard is very poor. Reliable information on the contents

was found in inventory lists of the former *Antiquarisches Museum* in Stettin (now, Szczecin) in *Inventarium der Münzen und Medallien der Gesellschaft für Pommersche Geschichte und Alterthums Kunde in Stettin* from 1852 and in second, late 19th c. inventory list of coins and medallions held by the Museum entitled *Rom und Griechenland* (in the chapter *Römische Münzen in Pommern gefunden*).

While making analyses of data provided by archival documentation and publications we come across many discrepancies as to the name of the locality in which the discovery was made. The name of the find-spot is given variously as, Koszalin (German *Cöslin* or *Köslin*), Malechowo (German *Malchow*) or Lubiechowo (German *Lübchow*). The last of these is given as the location where some of the artefacts from Karlino were in keeping.

We may accept that the hoard from Karlino had been discovered in the winter of 1838/1839 by an unknown farmer, in the fields between the present-day localities Karlino and Lubiechowo. Reportedly this happened when an attempt was made to remove or blow up a large boulder lying in a peat land or its vicinity. Basing on the accounts found in literature it appears that the farmer discovered the hoard in the neighbourhood of the boulder at a depth of approximately 30 cm below surface.

The subsequent fortunes of the objects from the Karlino hoard can be reconstructed only with difficulty (Table 3). This is not only because of the passage of time but mainly because so little is known about the time, place, circumstances of discovery and there is no first-hand report on the contents of the hoard. We have to assume that within a space of no more than six months the objects were sold by their finder. Subsequently, they drew the interest of museums specialists from Berlin (Leopold von Ledebur – Director of *Königliches Kunstkammer* and Julius Friedländer – Director of *Königliche Münzkabinett*), antiquarians (Benoni Friedländer), dealers (Brandes – owner of a shop and a money changers' at *Königsstraße* and *Poststraße*), and also of local great families (owners of the Palace at Lubiechowo, including Clara von Schuman née Hindenburg). At present most are in the Pushkin Museum of Fine Arts in Moscow.

The find consisted exclusively of gold objects, of barbarian, Roman and Byzantine provenance (Table 2). The most valuable and most striking among them were seven 'Germanic bracteates', type C, according to O. Montelius, belonging to the Eastern Danish-Southern Swedish subgroup. All the specimens from Karlino were made of gold sheet, impressed on one side, with a decorative rim, and fitted with a loop. Six were struck using the same die (IK/100) (Fig. 1:1-6). All featured a representation of a substantially stylised male figure on horseback, walking left. Additionally concerning first mentioned six identical bracteates, opposite the forehead of the horseman was presented a figure of a bird.

The seventh (IK/329) bracteate was slightly different. Opposite the forehead of the horseman was a motif reminiscent of a letter 'X'. Moreover, in the border between

the man's head and the animal, between two lines, can be seen a runic inscription which has been read as *WAIGA* (Fig. 1:7). It is also certain that the hoard from Karlino included two gold rings. One of these was chunky, pentagonal, circular on the inside, faceted and decorated with an engraved decoration, including an inscription *ALU* in runic script (Fig. 2). The other ring had the form of a plain band. The deposit also contained a gold bead of parabolic shape fashioned from a spirally twisted slender wire (Fig. 3), and a fragment of a heavy gold brace-let made of thick wire. Finally, there were coins: a solidus of Theodosius II (430-440, RIC 258) and a solidus of Leo I (462 or 466, RIC 605), both struck at Constantinople.

In addition, there is a group of less certain objects which the author believes probably also belonged to the hoard from Karlino. This uncertainty is caused by the fact that these pieces were published only more than a century after the discovery of the deposit and without giving their source. The group opens with a gold ring twisted from a wire spiral. Next, two solidi: Valentinian I (367-375), struck at Trier, RIC 14(a) variant (Fig. 4:1) and a solidus of Valentinian III (c. 430-445), struck at Ravenna, RIC 2019 (Fig. 4:2). Both coins were provided with decorative borders and loops.

The most noteworthy object in this group is a gold decorative pendant (Fig. 5) fashioned from three solidi of Theodosius II (408-420, 420-422 and 424-455), first two of the mint at Constantinople, third, from Thessalonica, respectively RIC 202, 219 and 361-365. All of coins were provided with decorative borders, and were suspended from a solid profiled rod.

The chronology of the assemblage is defined by the solidi and the bracteates. We may assume that the hoard was buried in late 5th c., not later than early 6th c. This is confirmed by hoards of a similar composition and dating known from Poland: Wapno, distr. Wągrowiec, Zagórzyn, distr. Piła and Suchań, distr. Stargard, all dated to between the end of AD 5th until the early 6th c.

The culture attribution of the hoard from Karlino is to the people of the Dębczyno Group, settled in Western and Central Pomerania starting around mid-3rd c. until the end of the 5th - early 6th c. All the objects belonging to the hoard from Karlino, except for the solidi, are of Scandinavian provenance. The gold coins originate from the mints in the eastern and western area of the Roman Empire (6 and 1 pieces, respectively). It is quite likely that they had found their way to the area of Western Pomerania by way of Scandinavia.

The subject of the deposit from Karlino has not been exhausted. To continue the research there is need to access the collections of museums in Berlin (of the Museum für Vor- und Frühgeschichte and of the Münzkabinett of the Staatliche Museen) and Moscow (of the Pushkin Museum of Fine Arts), reconstruct the fortunes of the members of the Pogge Family, fortunes of the owners of the palace at Lubiechowo, and of the two dealers – Hackbarth of Kolberg (Kołobrzeg) and Brandes of Berlin.

PLANSZA 50

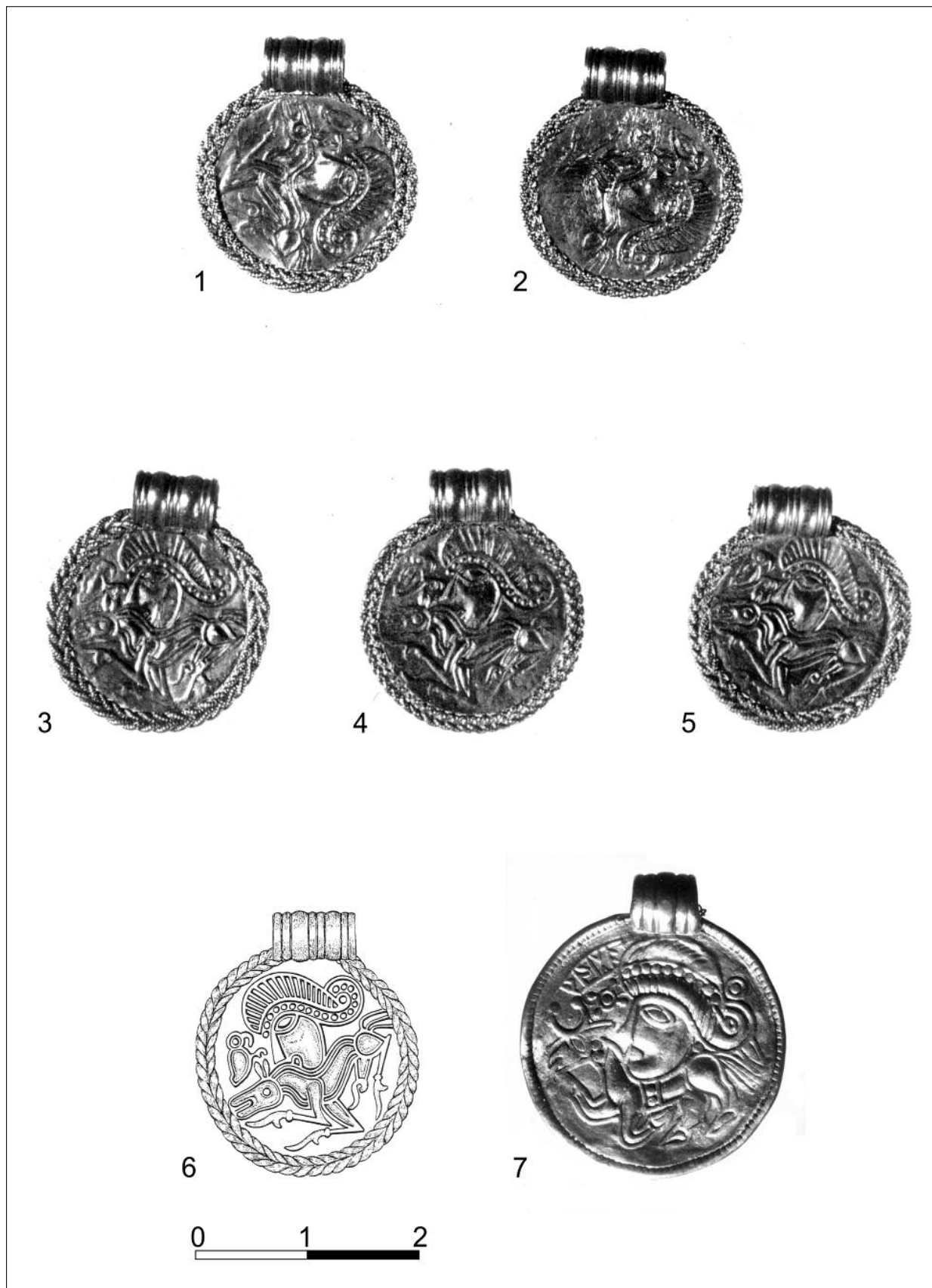

Fig. 1. Brakteaty: nr 1 (MVF, II 2506), nr 2 (MVF, II 2507), nr 3 (MVF, II 5865), nr 4 (MVF, II 5866), nr 5 (MVF, II 5867), nr 6, nr 7 (MVF, II 5868). Dzięki uprzejmości M. Axboe (1-5, 7), wg IK 1985-1989: vol. 1/3, pl. 128, nr 100a (6)

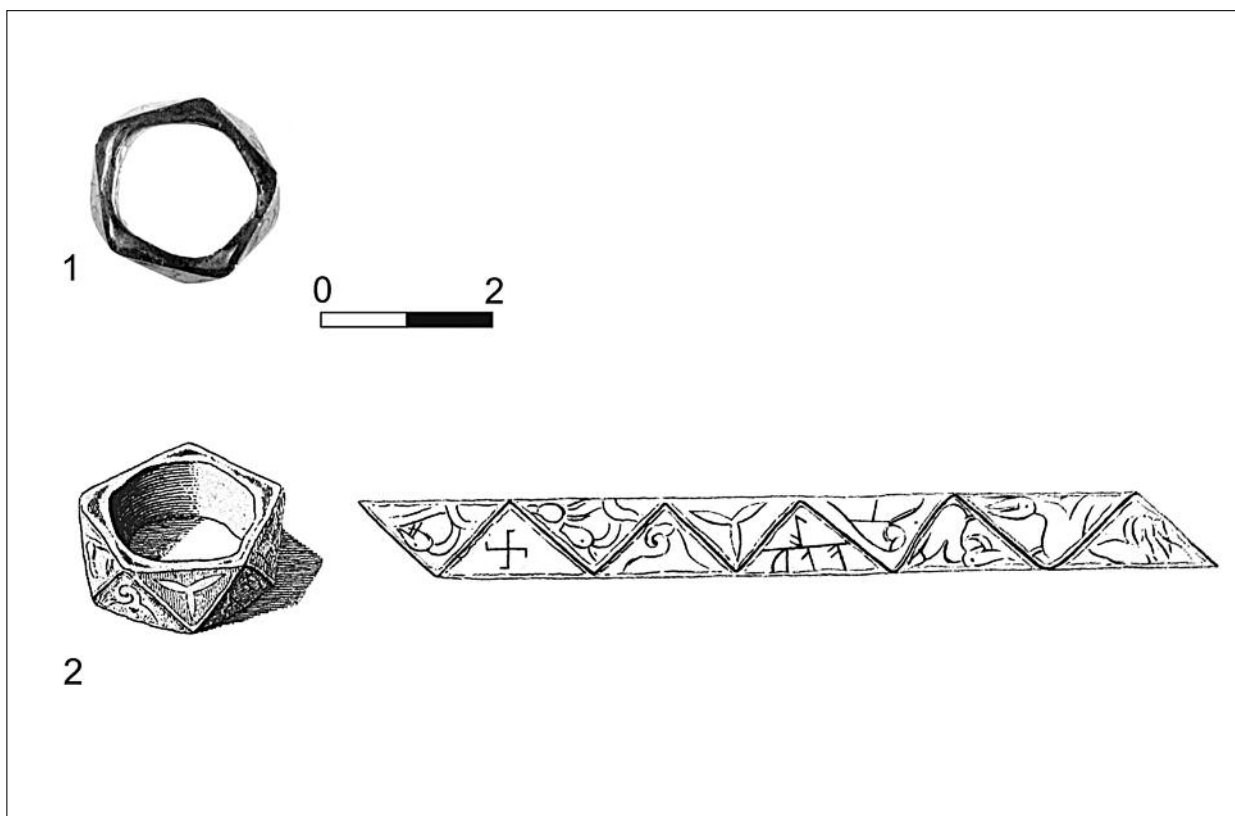

Fig. 2. Złoty pierścień wieloboczny z inskrypcją runiczną nr 1, (MVF, II 5864). Dzięki uprzejmości M. Axboe, nr 2. Wg MAGNUSEN 1841

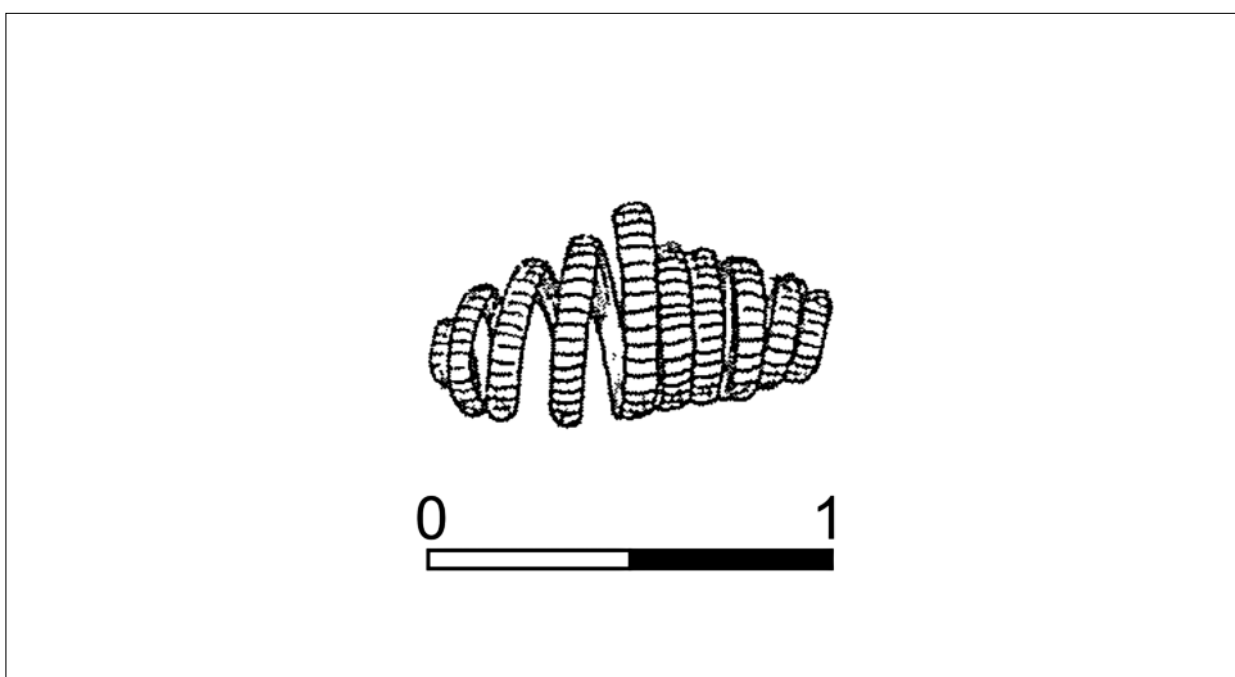

Fig. 3. Złoty paciorek (MVF, II 2508). Wg EGGERS, STARY 2001: pl. 385, nr 5

PLANSZA 52

Fig. 4. Solidi: nr 1 Walentynian I (367-375), nr 2 Walentyńnian III (ok. 430-445). Wg PETERSEN 1939

Fig. 5. Złota zawieszka z trzema solidami Teodozjusza II (408-420, 420-422 i 424-455). Wg LA BAUME 1963

[illegible]

Fig. 6. Aneks, dokument 1, strona 1

f. him yvirendelich geseellende, mit gaverintuure
gelykveest bygespen $\frac{1}{2}$ Vith. Spinnen Porela.

[illegible]

für viertel Leibkorn, und aus d. unverfälschten Leinwand
muss unverfälschte Leinwand sein die Rein ad
kann man nur den feinsten Leinwand Beinwand, Leinwand
und Leinwand Leinwand Leinwand Leinwand Leinwand
den Leinwand Leinwand Leinwand Leinwand Leinwand
Leinwand Leinwand Leinwand Leinwand Leinwand
Leinwand Leinwand Leinwand Leinwand Leinwand
aus Leinwand Leinwand Leinwand Leinwand Leinwand
5 Leinwand.

[illegible]

Der mein das königliche Ministerium! in Berlin, für
die Zeitbestimmung der obigen Geyerschen und
der verstorbenen Müngers herab! das ist, so lange ich
das Ministerium nicht (wie ich das allenthalben sehe, so-
wohl als auch das Leben ist ungeschaffen, so
erfolgreich wird es:

Handwritten signature: *Handwritten signature*

Fig. 7. Aneks, dokument 1, strona 2

Fig. 8. Aneks, dokument 1, strona 3

[illegible]

Fig. 9. Aneks, dokument 2, awers

Jahresrechnung von H^os Gekorn für die Gemein.
Inwieweit ein bloßes Caput zu sagen. Was für eine
Wird es gelingen, den Mann zu einer angenehmen
Hofhaltung zu bringen; in welchem
Falle ich auf den, in dem Aufsatz erwähnten
Geld betrachten zu können versetze.

S. H. F. M. K. u.

Mit dem besten Votum eines frommen Bauern.

Ingloufen Nach

den Haupten 1879.

Fig. 10. Aneks, dokument 2, rewera

Fig. 11. Aneks, dokument 3

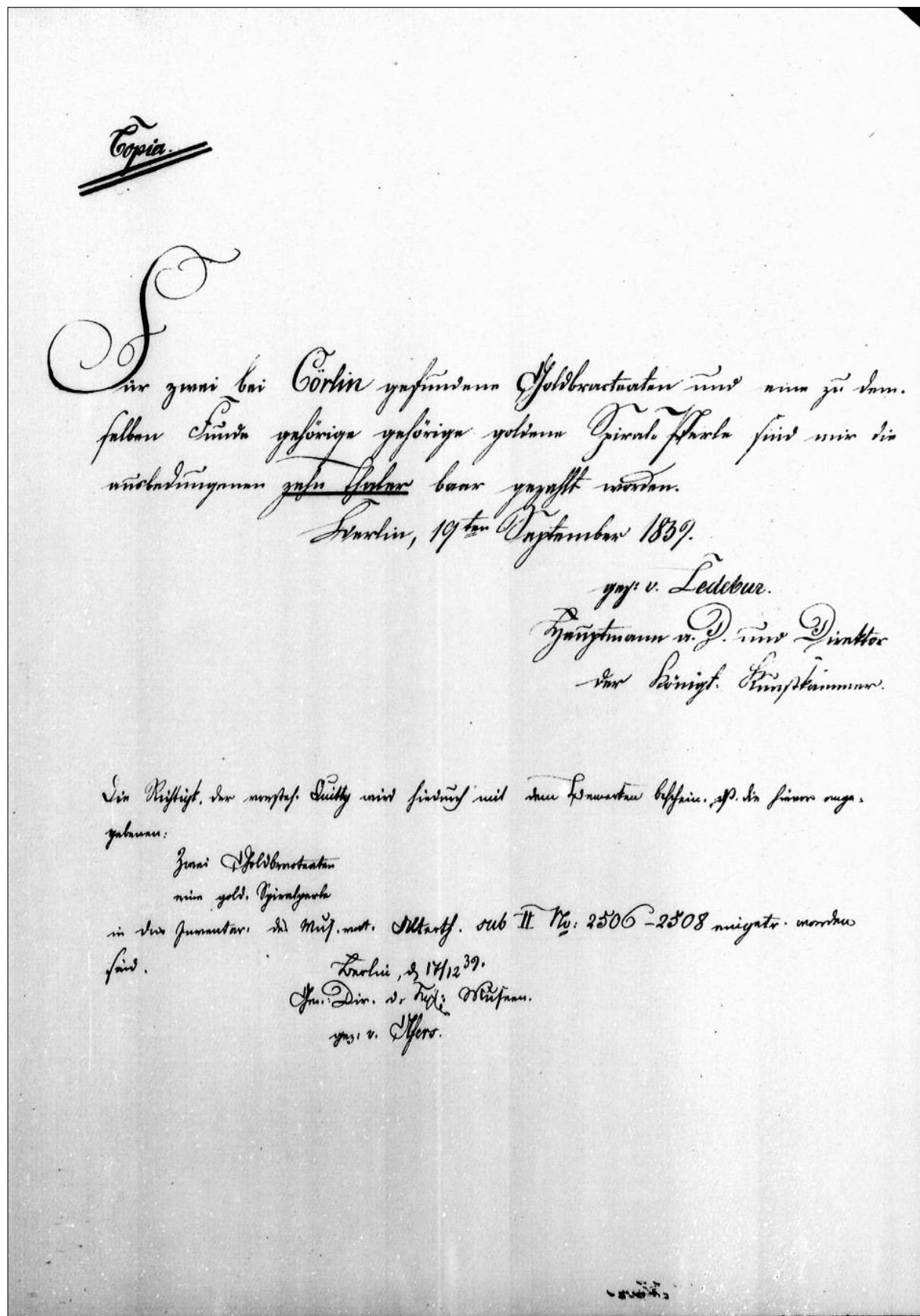

Fig. 12. Aneks, dokument 4

Spinn' gefasst,)

Fig. 13. Aneks, dokument 5, awers

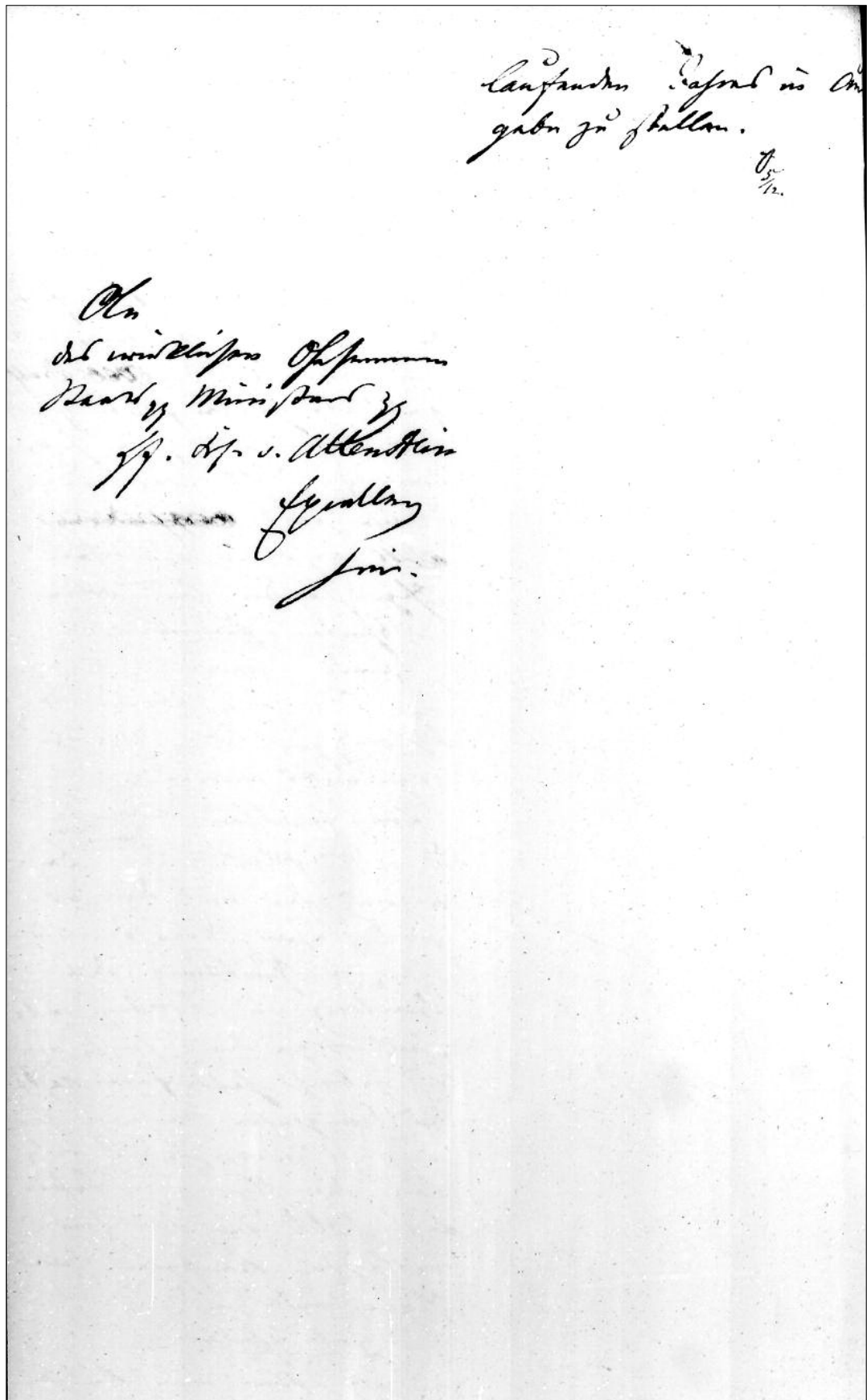

Fig. 14. Aneks, dokument 5, rewers

Vier neue von Berliner Silber geschaffene
für die Provinz von 10 Gulden vorgeschrieben.
Zwei Goldbecken und eine
Krone von Goldschmied nach II. 2506-2508
in der kaiserlichen Inventur von 1706
mit einem goldschmiedischen Alltagsnamen
eingetragen worden.

Burhin 9.17 $\frac{1}{2}$ " Apr. 39.

Gedult
 Sonntag, d. 2. d. d. d.
 der Mission der d. d. d.
 d. d. d. d. d. d.

Book 5 17th Inst 39

Fig. 15. Aneks, dokument 6

Nr.	Beschreibung	Ort
3505.	ein 1'3" langer Holz, mit 5/8" Griff, mod. Tisch- füßchen.	in der Kirche von Grevendon.
3506-3508.	Zwei Hölzer, die in 1. J. 1800 von Grevendon.	Berlin in Preußen.
3509.	ein großer, goldener Kasten.	Stettin in Pommern.
3510-3512.	Zwei, die in 1. J. 1800 von Grevendon.	Berlin in Preußen.
3513-3515.	Zwei, die in 1. J. 1800 von Grevendon.	Berlin in Preußen.
3516-3517.	Zwei, die in 1. J. 1800 von Grevendon.	Berlin in Preußen.
3518.	ein kleiner, goldener Kasten.	Berlin in Preußen.
3519.	ein kleiner, goldener Kasten.	Berlin in Preußen.
3520.	ein kleiner, goldener Kasten.	Berlin in Preußen.
3521.	Zwei, die in 1. J. 1800 von Grevendon.	Berlin in Preußen.

Fig. 16. Aneks, dokument 7

PLANSZA 64

<u>Theodosius II.</u>				
<u>408 — 450 nach Chr.</u>				
<u>Solidus.</u>				
Av. D N THEODOSIVS P F AVG Behelmtes Brust-				

Fig. 17. Aneks, dokument 8, część 1

					<u>Gold Silber Kupfer. Citate.</u>
<u>bild der Kaiser von vorn mit Lanze und Schild.</u>					
Rv. VOT XXX MVLT XXXX Eine behelmte Frau sitzend					
mit einem Reitwappel und einem Speer. Bei ihr lehnt der Schild					
Unten: CONOB					
<u>Vergleichen.</u>					
Rv. SALVS REIPUBLICAE Die beiden Kaiser thron-					
sind in Consulartacht, mit dem Nimbus. Unten: CONOB					
<u>Leo I.</u>					
<u>457 — 474 nach Chr.</u>					
<u>Solidus.</u>					
Av. D N LEO PERPET AVG Behelmtes Brustbild					
von vorn mit Lanze und Schild.					
Rv. VICTORIA AVGGG · H Stehende Victoria mit einem					
langen Kreuz. Unten: CONOB					

Fig. 18. Aneks, dokument 8, część 2

4015

Die fernerhin anzugebenden, aus dem B. Friedlaender'schen
Nachlass stammenden Gegenstände
in der Abteilung der wertvollen Altschmuckstücke
hier und bei der selben zu inventarisieren
Lublin, den 19. März 1867. J.A.
J. Dittz

Num.	Art des Gegenstandes	Fein- heit	Werk- stoff	Fein- heit	Werk- stoff	Fein- heit	Werk- stoff
1.	B. 1. Goldener facettierter Fingerring mit eingegrauten Steinchen	18	Gold	18	Gold	18	Gold
2.	B. 2-4. Drei Goldbrillen	18	Gold	18	Gold	18	Gold
3.	B. 5. Goldener Fingerring mit Stein	18	Gold	18	Gold	18	Gold
4.	B. 6. Goldener Fingerring mit Stein	18	Gold	18	Gold	18	Gold
5.	B. 7-9. Drei Goldringe von verschiedenen Größen	18	Gold	18	Gold	18	Gold
6.	B. 10. Ein Goldring von geringerem Wert	18	Gold	18	Gold	18	Gold
7.	B. 11-12. Zwei Goldringe von verschiedenen Größen	18	Gold	18	Gold	18	Gold
8.	B. 13. Ein Silbergehörapparat	18	Silber	18	Silber	18	Silber
9.	B. 14. Ein Silbergehörapparat	18	Silber	18	Silber	18	Silber
10.	B. 15. Silberne Ohrringe	18	Silber	18	Silber	18	Silber
11.	B. 16. Silberne Ohrringe	18	Silber	18	Silber	18	Silber
12.	B. 17. Silberne Ohrringe	18	Silber	18	Silber	18	Silber
13.	B. 18. Silberne Ohrringe	18	Silber	18	Silber	18	Silber
14.	B. 19. Silberne Ohrringe	18	Silber	18	Silber	18	Silber
15.	B. 20. Silberne Ohrringe	18	Silber	18	Silber	18	Silber
16.	B. 21. Silberne Ohrringe	18	Silber	18	Silber	18	Silber
17.	B. 22. Silberne Ohrringe	18	Silber	18	Silber	18	Silber
18.	B. 23. Silberne Ohrringe	18	Silber	18	Silber	18	Silber
19.	B. 24. Silberne Ohrringe	18	Silber	18	Silber	18	Silber
20.	B. 25. Silberne Ohrringe	18	Silber	18	Silber	18	Silber
21.	B. 26. Silberne Ohrringe	18	Silber	18	Silber	18	Silber
22.	B. 27. Silberne Ohrringe	18	Silber	18	Silber	18	Silber
23.	B. 28. Silberne Ohrringe	18	Silber	18	Silber	18	Silber
24.	B. 29. Silberne Ohrringe	18	Silber	18	Silber	18	Silber
25.	B. 30. Silberne Ohrringe	18	Silber	18	Silber	18	Silber
26.	B. 31. Silberne Ohrringe	18	Silber	18	Silber	18	Silber
27.	B. 32. Silberne Ohrringe	18	Silber	18	Silber	18	Silber
28.	B. 33. Silberne Ohrringe	18	Silber	18	Silber	18	Silber
29.	B. 34. Silberne Ohrringe	18	Silber	18	Silber	18	Silber
30.	B. 35. Silberne Ohrringe	18	Silber	18	Silber	18	Silber
31.	B. 36. Silberne Ohrringe	18	Silber	18	Silber	18	Silber
32.	B. 37. Silberne Ohrringe	18	Silber	18	Silber	18	Silber
33.	B. 38. Silberne Ohrringe	18	Silber	18	Silber	18	Silber
34.	B. 39. Silberne Ohrringe	18	Silber	18	Silber	18	Silber
35.	B. 40. Silberne Ohrringe	18	Silber	18	Silber	18	Silber
36.	B. 41. Silberne Ohrringe	18	Silber	18	Silber	18	Silber
37.	B. 42. Silberne Ohrringe	18	Silber	18	Silber	18	Silber
38.	B. 43. Silberne Ohrringe	18	Silber	18	Silber	18	Silber
39.	B. 44. Silberne Ohrringe	18	Silber	18	Silber	18	Silber
40.	B. 45. Silberne Ohrringe	18	Silber	18	Silber	18	Silber
41.	B. 46. Silberne Ohrringe	18	Silber	18	Silber	18	Silber
42.	B. 47. Silberne Ohrringe	18	Silber	18	Silber	18	Silber
43.	B. 48. Silberne Ohrringe	18	Silber	18	Silber	18	Silber
44.	B. 49. Silberne Ohrringe	18	Silber	18	Silber	18	Silber
45.	B. 50. Silberne Ohrringe	18	Silber	18	Silber	18	Silber
46.	B. 51. Silberne Ohrringe	18	Silber	18	Silber	18	Silber
47.	B. 52. Silberne Ohrringe	18	Silber	18	Silber	18	Silber
48.	B. 53. Silberne Ohrringe	18	Silber	18	Silber	18	Silber
49.	B. 54. Silberne Ohrringe	18	Silber	18	Silber	18	Silber
50.	B. 55. Silberne Ohrringe	18	Silber	18	Silber	18	Silber
51.	B. 56. Silberne Ohrringe	18	Silber	18	Silber	18	Silber
52.	B. 57. Silberne Ohrringe	18	Silber	18	Silber	18	Silber
53.	B. 58. Silberne Ohrringe	18	Silber	18	Silber	18	Silber
54.	B. 59. Silberne Ohrringe	18	Silber	18	Silber	18	Silber
55.	B. 60. Silberne Ohrringe	18	Silber	18	Silber	18	Silber
56.	B. 61. Silberne Ohrringe	18	Silber	18	Silber	18	Silber
57.	B. 62. Silberne Ohrringe	18	Silber	18	Silber	18	Silber
58.	B. 63. Silberne Ohrringe	18	Silber	18	Silber	18	Silber
59.	B. 64. Silberne Ohrringe	18	Silber	18	Silber	18	Silber
60.	B. 65. Silberne Ohrringe	18	Silber	18	Silber	18	Silber
61.	B. 66. Silberne Ohrringe	18	Silber	18	Silber	18	Silber
62.	B. 67. Silberne Ohrringe	18	Silber	18	Silber	18	Silber
63.	B. 68. Silberne Ohrringe	18	Silber	18	Silber	18	Silber
64.	B. 69. Silberne Ohrringe	18	Silber	18	Silber	18	Silber
65.	B. 70. Silberne Ohrringe	18	Silber	18	Silber	18	Silber
66.	B. 71. Silberne Ohrringe	18	Silber	18	Silber	18	Silber
67.	B. 72. Silberne Ohrringe	18	Silber	18	Silber	18	Silber
68.	B. 73. Silberne Ohrringe	18	Silber	18	Silber	18	Silber
69.	B. 74. Silberne Ohrringe	18	Silber	18	Silber	18	Silber
70.	B. 75. Silberne Ohrringe	18	Silber	18	Silber	18	Silber
71.	B. 76. Silberne Ohrringe	18	Silber	18	Silber	18	Silber
72.	B. 77. Silberne Ohrringe	18	Silber	18	Silber	18	Silber
73.	B. 78. Silberne Ohrringe	18	Silber	18	Silber	18	Silber
74.	B. 79. Silberne Ohrringe	18	Silber	18	Silber	18	Silber
75.	B. 80. Silberne Ohrringe	18	Silber	18	Silber	18	Silber
76.	B. 81. Silberne Ohrringe	18	Silber	18	Silber	18	Silber
77.	B. 82. Silberne Ohrringe	18	Silber	18	Silber	18	Silber
78.	B. 83. Silberne Ohrringe	18	Silber	18	Silber	18	Silber
79.	B. 84. Silberne Ohrringe	18	Silber	18	Silber	18	Silber
80.	B. 85. Silberne Ohrringe	18	Silber	18	Silber	18	Silber
81.	B. 86. Silberne Ohrringe	18	Silber	18	Silber	18	Silber
82.	B. 87. Silberne Ohrringe	18	Silber	18	Silber	18	Silber
83.	B. 88. Silberne Ohrringe	18	Silber	18	Silber	18	Silber
84.	B. 89. Silberne Ohrringe	18	Silber	18	Silber	18	Silber
85.	B. 90. Silberne Ohrringe	18	Silber	18	Silber	18	Silber
86.	B. 91. Silberne Ohrringe	18	Silber	18	Silber	18	Silber
87.	B. 92. Silberne Ohrringe	18	Silber	18	Silber	18	Silber
88.	B. 93. Silberne Ohrringe	18	Silber	18	Silber	18	Silber
89.	B. 94. Silberne Ohrringe	18	Silber	18	Silber	18	Silber
90.	B. 95. Silberne Ohrringe	18	Silber	18	Silber	18	Silber
91.	B. 96. Silberne Ohrringe	18	Silber	18	Silber	18	Silber
92.	B. 97. Silberne Ohrringe	18	Silber	18	Silber	18	Silber
93.	B. 98. Silberne Ohrringe	18	Silber	18	Silber	18	Silber
94.	B. 99. Silberne Ohrringe	18	Silber	18	Silber	18	Silber
95.	B. 100. Silberne Ohrringe	18	Silber	18	Silber	18	Silber

Fig. 19. Aneks, dokument 9

II Helfenstein.		1867.	Lindor!	
5864.	Folgende freiwillige Abgabe von 27 in 27 Jahren 1867/68. 1867/68.		abgegeben. 14. 1867/68.	1867/68. 1867/68. 1867/68. 1867/68. 1867/68.
5865.	5866.	5867.	5868.	
5869.	5870.	5871.	5872.	
5873.	5874.	5875.	5876.	
5877.	5878.	5879.	5880.	

Fig. 20. Aneks, dokument 10

Jahr.	Benennung der Münze.	Gold.	Silber.	Kupfer.	Nickel.	Bemerk.
14.	<u>Gr. Karnov. Pyritz</u>					
	<u>Faustina I. 141.</u>					
	<u>Denar. vermischt.</u>					
	<u>Wittstock b. Greifentrag.</u>					
	<u>Domitianus 81-96.</u>					
	<u>Denar. Th. 1052.</u>					
	<u>Cörlin.</u>					
	<u>Theodosius II 408-450.</u>					
	<u>Solidus Th. 40.</u>					
	<u>Leo I 457-477.</u>					
	<u>Solidus Th. 47.</u>					
	<u>Caseburg.</u>					
	<u>Honorius. 395-423.</u>					
	<u>Solidus. I. N. Honorius. P. I. Aug. Brustbild. No. Victor-ia</u>					
	<u>AVOQQ. Stehender Mann, in d. Rechten eine Standarte, in d.</u>					

Fig. 21. Aneks, dokument 11

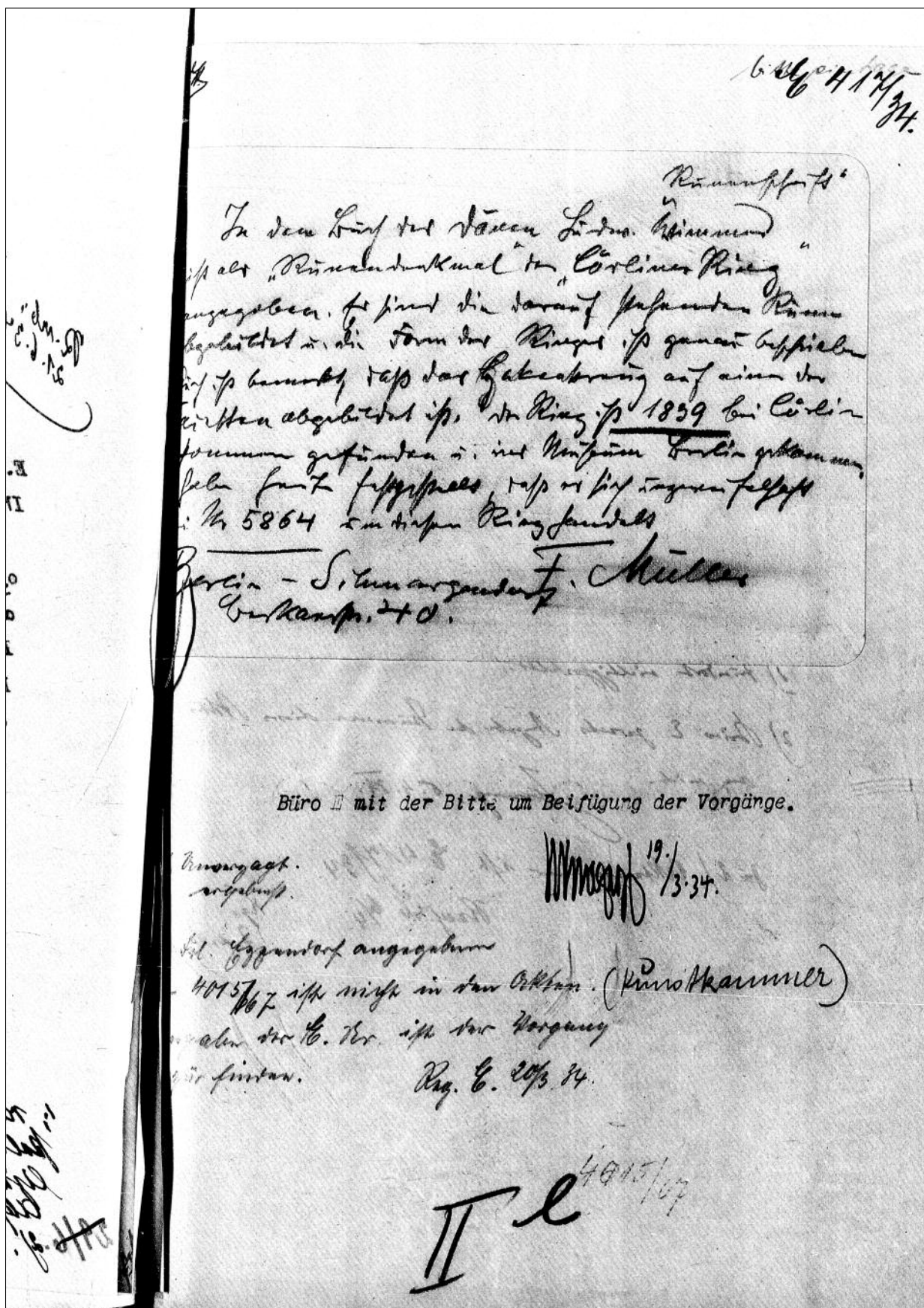

Fig. 22. Aneks, dokument 12, awers

1.) Herrn Dr. von Jenny mit der Bitte um Vermerk in

2.) z.d.A.

3. 1/4-34.

1) Findet richtigstellung.

2) Preis 2 große Anzahl der Primzahlen dieser Art
an mich. 7

one with. *Jimmy, 5.4.34.*

ju 2/ Oktavnummer ist. & 417/34.

Ray. 4 6/4.

Ky.
Z. A. A.

1

Blatt 5

Kiste 1

<u>Katalog-Nr.</u>		
III d 517	Kertsch	Gold. Stirnband
III d 5704	Süd-Rußland	Halsreif
I f 482 b	Vetschau	Goldene Spirale
I m a, b	Amrum	"
III 5675	Sonnenwalde	"
II 2865	---	"
I c 628	Kloster Hiddensee	Armreif
II 5864	Körlin	Runenring
II 6210	-	Gold. Fingerring
ohne Nummer	-	"
V b 264	Saragossa	Gold. Armreif
IV d 3	-	Gold. Ohrring
ohne Nummer	-	" "
ohne Nummer	-	" "
ohne Nummer	-	" "
ohne Nummer	-	" "
ohne Nummer	-	Gold. Halskette
IV d 463 a, b	-	2 Goldbecher
IV d 464	-	1 "
II 302 a, b	-	1 Stirnreif
I m 2066	Hörwede	Goldblech
II 2561	Egstedt	"
I f 10013 a	-	Goldspirale
I f 10013 a		"
I f 10013 b, c, d		"
I f 1076 a, b	Zossen	"
I m 2158	Glüsing	"
I f 482 a	Vetschau	"
II 11233	-	"
II 2940	-	"
II 3434	-	"
IV d 4055	-	"
ohne Nummer	-	"
III d 1445	Tamann	Goldarmreif
IV 388	-	Goldanhänger

Fig. 24. Aneks, dokument 13, skrzynia 1, karta 5

PLANSZA 70

			1 Blatt 7	Kiste 1
<u>Katalognummer</u>				
III d 444 g			Gold.Anhänger	
III b 4515	Lezgar		" "	
III d 2187 a	-		" "	
V a 900	-		" "	
I f 3530	Werden		" Gefäß	
I f 3531	-		" Armreif	
I f 3532	-		" "	
II 5922	Körbecke		" "	
II 5922	"		" Ring	
ohne Nummer			" Halsring	
II 6263 a	Besseringen		" "	
II c 5376	Schwarzenbach		" Armreif	
II 2562	Meldorf		Eidring	
VIII a 34	-		"	
II 3131	Danzig		"	
I c 629	Labben		"	
I f 1249 a	Cottbus		Armreifen	
I f 12490 b,c,d,e	"		5 Teile	
II 6814	--		Armreif	
II 6815	--		"	
II 6818	--		"	
II 6816	--		"	
II 6817	--		Goldteil	
I f 4815	Schabernack		Gold.Armreif	
I c 630	Labben		"	
I m 3552	--		Armspirale	
II 6402	--		Gold.Spirale	
II 9980	--		" Halsreif	
I f 11554	Walchow		" "	
II 2942	Egsow		" Eidring	
II 2943	"		" "	
ohne Nummer			2 Gold.Draht	
II 3025			" Halsring	
I f 10972	Königsberg		" Ring	
II 9774	--		" Brakteaten	
II 5868	--		" "	
II 2508	--		" Spirale	

Fig. 25. Aneks, dokument 13, skrzynia 1, karta 7

2

Vg 23/41

Kiste 2.

Katalognummer	Fundort	Gegenstand
I d 3050 a		Goldanhänger
II c 4543	Verux	Gold.Armband
II 6291	Hanschleben	" Fibel
II 3817	-	" Kette u. Anhänger
I i 684	-	" Ohrring
I c 401	-	" Ring
ohne Nummer	-	" Anhänger
I l 3	-	" "
II 5867	-	" Brakteaten
II 5865	-	" "
II 2507	Cörlin	" "
V a 275	"	" "
I f 3812	"	" "
II 5866	"	" "
I i 2213	"	" "
II 6406	Mecklenburg	" "
II 2506	Cörlin	" "
I i 2211	-	" "
I i 2183	-	" Anhänger
VIII a 53	Ungarn	" Schnalle
IV f 2300 c	Laa	" "
IV f 2300 b	"	" "
IV f 2300 a	"	" "
IV f 2300 d	"	" Anhänger
IV f 2300	"	" "
III d 1384	Kertsch	" "
L 49	-	" "
II 6726	Streckentin	" Eidring
II 3132	-	" "
II 2563	-	" Armreif
II 2566	-	" "
482 d		" Spirale
482 c		" "
Ohne Nummer	Spanien	Kreuz von Spanien
V b 262 a	Spanien	Bold. Kette
V a 909	-	" Ohrring
V a 910 a	-	" "
V a 910 b	-	" "

Fig. 26. Aneks, dokument 13, skrzynia 2, karta 1